

MAAILMAHARIDUSE KOOLITERVIKLIK EDENDAMINE: JUHENDMATERJAL KOOLIDELE

Koostajad: Kätlin Vanari, Tallinna Ülikool

Katrin Rääk, Tallinna Ülikool

Maria Sakarias, MTÜ Mondo

Meelis Niine, MTÜ Mondo

Tallinn 2025

Koostajad: Kätlin Vanari, Katrin Rääk, Maria Sakarias, Meelis Niine

Keeletoimetaja: Anni Kalm

Kujundus: Triinu Tulva

Väljandja: Tallinna Ülikooli haridusjuhtimise akadeemia

Narva mnt 25, Tallinn

www.tlu.ee/haak

Edasine viitamine:

Vanari, K.; Rääk, K.; Sakarias, M.; Niine, M. (2025). Maailmahariduse kooliterviklik edendamine: juhendmaterjal koolidele. Tallinn: MTÜ Mondo, Tallinna Ülikooli Haridusjuhtimise akadeemia.

Autoriõigus: MTÜ Mondo

ISBN 978-9949-29-796-2 (pdf)

Versioon 2 (detsember 2025)

*Materjali piloteerimist ja uuendamist toetas ESTDEV –
Eesti Rahvusvaheline Arengukoostöö Keskus.*

Sisukord

Sisukord	3
Sissejuhatus	3
1. Maailmahariduse olulisus	7
2. Kuidas alustada maailmahariduse koolitervikliku edendamise	12
2.1. Maailmahariduse eestvedajate tööühma loomine ja eestvedajate toetamine	12
2.2. Hetkeolukorra analüüs maailmahariduse edendamisel	17
2.3. Õppijast lähtuva sihi seadmine	21
2.4. Osapoolte kaasamine maailmahariduse edendamisel	25
2.5. Maailmahariduslike tegevuste rakendamine	30
3. Kuidas täieneb kooliterviklik lähenemine maailmaharidusele?	35
3.1. Tegevuste seire - eri viisid tööks andmetega	35
3.2. Maailmahariduse jätkusuutlikkuse kavandamine	38
4. Kuidas juurdub kooliterviklik lähenemine maailmaharidus?	44
4.1. Sihiseade hindamine	44
4.2. Õpetajate professionaalse arengu toetamine	47
Kokkuvõte	50
Lisa. Maailmaharidust edendava kooli enesehindamisvahend	51
Kasutatud allikad	52

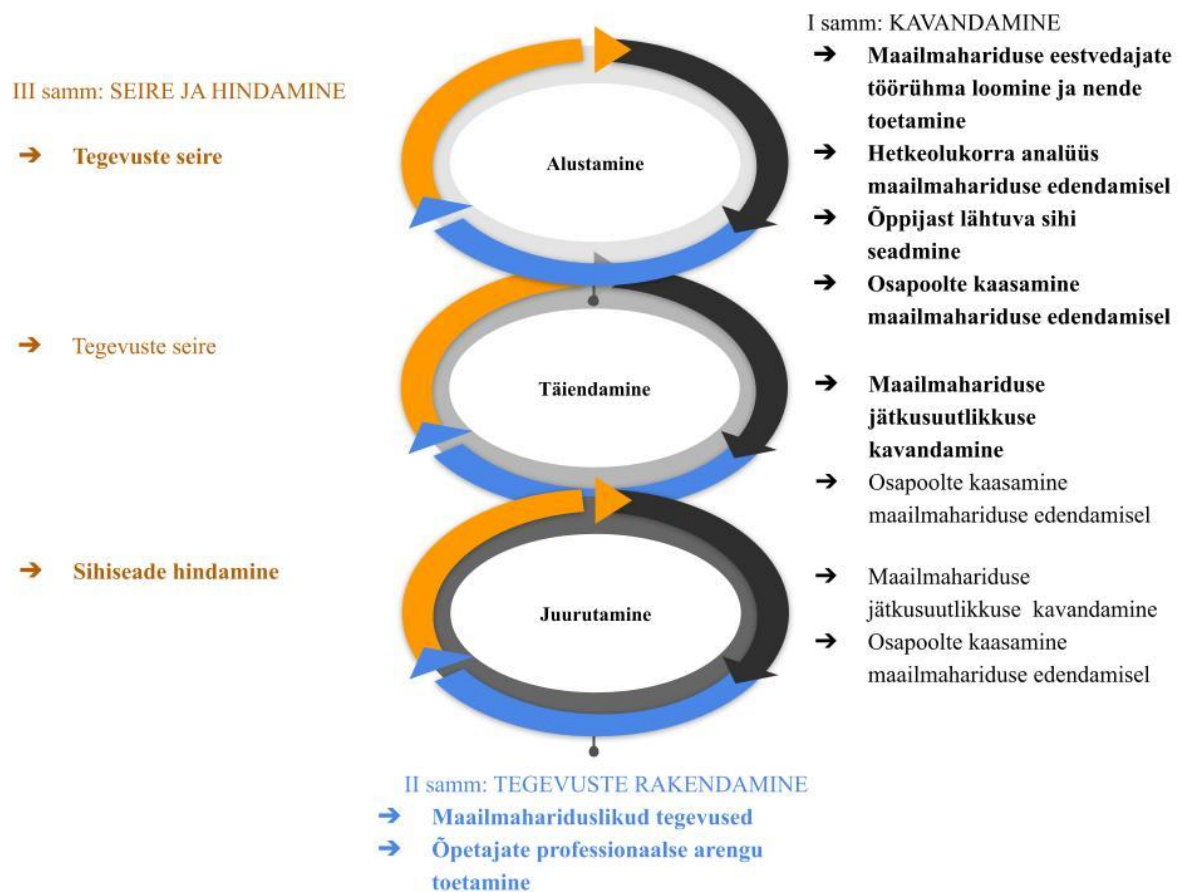
Sissejuhatus

Käesolev juhendmaterjal pakub koolidele praktilisi soovitusi maailmahariduse rakendamiseks kooliterviklikult, olles kasutatav nii tervikuna kui ka eraldi osadena. Juhendmaterjali sihtrühmaks on kooliarenduses osalevad õpetajad, juhtkonnaliikmed ning maailmahariduse eestvedajad, kes:

- alles planeerivad maailmahariduse integreerimist oma kooli;
- juba praktiseerivad maailmaharidust mõningal määral;
- soovivad seda süsteemsemalt ja jätkusuutlikumalt rakendada.

Maailmahariduse edendamine toimub järk-järgult, eeldades nii teadlikku kavandamist, tegevuste elluviimist kui ka regulaarset seiret ja hindamist. Maailmahariduse kooliterviklik edendamine on tsükliline protsess, kus juhendis eristame kolme omavahel seotud faasi (Joonis 1). Iga faas loob eeldused järgmiseks ning toetab maailmahariduse kujunemist püsivaks ja tähenduslikuks osaks kooli igapäevasest toimimisest. Maailmahariduse

kooliterviku edendamisega **alustades** luuakse eeldused maailmahiriduse eestvedamiseks ja s3steemseks rakendamiseks koolis. Fookuses on maailmahiriduse eestvedamise vastutuse kokkuleppimine, hetkeolukorra anal33s ning 3ppijast l3htuva sihi seadmine. Moodustatakse eestvedajate t33r3hm ja alustatakse koost33d erinevate osapooltega. J3rgmises t3iustamise faasis hakkavad algatatud eesm3rgid ja tegevused v3tma konkreetsemat kuju: rakendatakse maailmahiriduslikke tegevusi ning samal ajal toetatakse 3petajate professionaalset arengut. Tegevuste seire aitab hinnata, kuiv3rd seatud sihid on asjakohased ning milliseid kohandusi on vaja teha. **Viimases ehk juurutamise faasis** on maailmahiridus kujunenud kooli igap3evase toimimise loomulikuks osaks. Tegevused on l3imitud 3ppekorraldusse, kooli juhtimisse ja koost33sse erinevate osapooltega ning ei s3ltu enam 3ksikutest eestvedajatest. Fookuses on maailmahiriduse j3tkuva edenemise kavandamine, tuginedes seirele ja sihiseade hindamisele.

Joonis 1. [Maailmahiriduse edendamise ts3kkel koolis](#)

Igas peatükis tutvustatakse konkreetse teema teoreetilist tausta ning peatüki lõpus leiab soovitusi teema süvitsi minekuks ning praktilisi samme koolidele antud teema koolieluga seostamiseks.

Maailmahariduse rakendamise praktilisteks illustratsioonideks kasutame erinevate koolide kogemusel põhinevaid fiktiivseid väljamõeldud koole – Üksiküla Kool ja Kaasala Kool. Need koolid esindavad erinevaid seise maailmahariduse edendamisel ning aitavad paremini mõista, millised on koolide vajadused ja võimalused erinevates arengufaasides.

Üksiküla Kool. See on kool, kus alles tehakse esimesi samme maailmaharidusega seotud teemade käsitlemiseks. Koolis on teemast huvitatud aktiivseid liikmeid, kuid kes alles otsivad viise, kuidas erinevaid teemasid süsteemselt ja sihipäraselt oma õppetöösse integreerida. Üksiküla Kool on hea näide algtasemest, kus esimeste sammude tegemine nõuab julgust, ressursse ja tuge.

Kaasala Kool. See on mõneaastase kogemusega kool, kus maailmahariduse teemad on juba saanud osaks koolikultuurist ning nende teemade toetamiseks on koolis loodud mõningad traditsioonid ja struktuurid (nt töökava, eraldi töörühm jms). Siiski võib maailmahariduse koolitervikliku lähenemise edendamisel – ja sealjuures maailmahariduse eri dimensioonides – veel arenguruumi olla. Kaasala Kool näitab, kuidas maailmahariduse väärtused võivad olla integreeritud kogu kooli tegevustesse ning kuidas neid on võimalik süsteemselt ja jätkusuutlikult arendada.

1. Maailmahariduse olulisus

Ühiskonnaelu muutused on järjest kiiremad ja ootused hariduse muutustele on aina nõudlikumad. Haridustrende kujundavad Eestis strateegiad, visioonidokumendid ja regulatsioonid, mis on omakorda mõjutatud rahvusvaheliste organisatsioonide (nt OECD, Euroopa Komisjon jne) raportidest, ülevaadetest ja analüüsides. Haridusele suunatud tuleviku ootusi võib kokku võtta kolme peamise suundumusena¹:

- **Terviklik areng** – lisaks ainealastele teadmistele keskendutakse sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste, eneseregulatsiooni, heaolu ja tehnoloogilise kohanemisvõime arendamisele.

¹ Heidmets, M., Eisenschmidt, E. (2020). Kooliuuendus: välised mõjurid ja ühiskondlik taust. *Haridusmõte* (448–467). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus. (Education).

- **Iseseisev tegutsemisvõimekus** – rõhutatakse õppija iseseisvust, sisemist motiveeritust ja suutlikkust teha teadlikke valikuid keerulises ja muutlikus maailmas.
- **Mõtestatus ja vastutustunne** – koos tegevusvõimekusega oodatakse suurema pildi tajumist ja sellega seotud vastutustunnet. Oodatakse, et inimene asetab koostöö tähtsuse kõrgemale konkurentsist ning oskab näha lühiajalise kasu asemel pikemat perspektiivi ja oma tegevust mõtestada laiemas ühiskondlikus kontekstis. Käitatakse vastutustundlikult nii iseenda kui oma elukeskkonna suhtes.

Need arengusuunad juhivad koolide tähelepanu oskustele ja hoiakutele, mis on õppijatele olulised järgmise 10–15 aasta jooksul – ja seda kontekstis, mil haridusel tuleb vastata üha keerukamatele ühiskondlikele ja globaalsetele väljakutsetele. Meie ees seisvad muutused ei tulene ainult tehnoloogia arengust või majanduslikest suundumustest, vaid üha enam ka kliima- ja keskkonnakriisidest, sotsiaalsest ebavõrdsusest, ühiskondlikust polariseerumisest ning demokraatlike väärtuste nõrgenemisest. Seda arvestades on maailmaharidusel hariduses keskne roll. Maailmahariduse eesmärk on aidata õppijatel mõista, kuidas globaalsed probleemid, nagu kliimamuutused, ebavõrdsus, konfliktid või ränne, on seotud meie igapäevaelu ja kogukondadega. Samal ajal toetab see õppija kujunemist teadlikuks ja vastutustundlikuks kodanikuks, kes suudab hinnata oma rolli nendes arengutes ning on valmis tegutsema väärtuspõhiselt kohalikul tasandil, mõistes globaalseid seoseid ja süsteeme laiemas rahvusvahelises kontekstis.

ÜRO kestliku arengu eesmärk 4.7 seab sihi, et 2030. aastaks omandavad kõik õppurid teadmised kestlikust arengust, inimõigustest, võrdõiguslikkusest, rahust, mitmekultuurilisusest ja maailmakodanikuks olemisest. UNESCO rõhutab seejuures maailmakodaniku identiteedi kujundamise ja globaalsete sõltuvussuhete mõistmise tähtsust. Samu põhimõtteid kannab ka 2022. aastal vastu võetud Dublini deklaratsioon, mis käsitleb maailmaharidust kui vahendit inimõiguste, õigluse ja vastutustundliku kodanikuks kasvamise toetamiseks. Maailmaharidus toetab otseselt Eesti hariduse üldeesmärki kujundada väärtuspõhiseid, teadlikke ja ühiskonnas aktiivselt osalevaid inimesi. Samuti haakub see Eesti haridusvaldkonna arengukavaga 2021–2035, mis rõhutab hoiakute ja tegutsemisvõimekuse arendamist, et valmistada õppijaid ette vastutustundlikuks toimetulekuks muutuvast maailmast. Maailmahariduse teemad kajastuvad nii riiklike õppekavade läbivates teemades kui üldpädevustes, aga aina

rohkem ka erinevate õppeainete ainekavade õpiväljundites. Selle rakendamist toetavad Euroopa-ülese organisatsiooni Global Education Network Europe² soovitusel Eestile ning 2022. aastal Eesti ekspertide loodud maailmakodaniku pädevusmudel³, mis kirjeldab vajalikke teadmisi, oskusi, hoiakuid ja tegutsemisviise.

Käesolevas juhendis oleme lähtunud UNESCO ühendkoolide ja Läänemere Projekti võrgustiku juhendmaterjalis⁴ välja toodud kolmest maailmahariduse teemavaldkonnast, millele UNESCO ühendkoolides või laiemalt maailmaharidust edendavas koolides tähelepanu pöörata:

(1) Rahumeelse kultuuri ja maailmakodanikuks olemise edendamine

Inimõigused ja laste õigused; konfliktide rahumeelne lahendamine; kodanikuaktiivsus ja demokraatlik osalus; sotsiaalne õiglus ja võrdsed võimalused; ülemaailmne solidaarsus ja koostöö; meediakirjaoskus ja väärinfo kriitiline hindamine; pagulaste ja rände mõistmine.

(2) Keskkonnateadlikkuse suurendamine

Kliimamuutused ja nende mõju; jätkusuutlik areng ja roheline eluviis; loodusressursside säästev kasutamine; keskkonnahoidlik tarbimine ja jäätmete vähendamine; elurikkuse kaitse; energiatõhusus ja taastuvenergia; ökoloogiline jalajälg ja isiklik vastutus.

(3) Kultuuridevahelise õppimise ja mitmekesisuse väärtustamine

Erinevad kultuurid ja religioonid; keel(t)e mitmekesisus ja kultuuriline identiteet; tolerantsus ja diskrimineerimisvastane haridus; stereotüüpide ja eelarvamuste teadvustamine; rahvusvaheline suhtlus ja koostöö; immigratsioon ja intergratsioon ühiskonda; empaatia ja kultuuritundlikkus.

Eelnimetatud teemad on lahti kirjeldatud ka maailmahariduse pädevusmudelil (vt Joonis 2) mis abistab koole õpiväljundite kirjeldamisel⁵. Neid kolme valdkonda võib vaadelda kahel tasandil. Kooli tasandil panustavad need kolm suunda maailmahariduse üldisesse

² Global Education Network Europe (GENE). Estonia Peer Review Policy Summary. PDF: <https://static1.squarespace.com/static/5f6decace4ff425352eddb4a/t/5fc0fo4864571256545d7597/1606479949723/Estonia-PR-Policy-Summary-EST.pdf>

³Maailmakodaniku pädevusmudel. Arendusuuring pädevusmudeli koostamiseks. 2022. <https://maailmakool.ee/wp-content/uploads/2023/01/ESTDEV-Padevusmudel-2022.pdf>

⁴ UNESCO ühendkoolide ja Läänemere Projekti võrgustiku juhendmaterjal. <https://www.keskkonnaharidus.ee/et/oppematerjalid/unesco-uhendkoolide-ja-laanemere-projekti-vorgustiku-juhendamaterjal>

⁵ Helin, J.; Kaarlõp, H.-L. & Mäe, K.(2022). Maailmakodaniku pädevusmudel 2022. Eesti Rahvusvaheline Arengukoostöö Keskus (ESTDEV) / Maailmakool. <https://maailmakool.ee/wp-content/uploads/2023/01/ESTDEV-Padevusmudel-2022.pdf>

edendamisse koolikeskkonnas, olles koolile toeks arenduseesmärkide seadmisel. Õpilase tasandil aga aitavad nad kujundada ja arendada õpilaste maailmakodaniku pädevusi.

Joonis 2. Maailmakodaniku pädevusmudel.

Maailmakodanikuks olemine tähendab kuuluvustunnet laiemasse kogukonda ja ühisesse inimkonda⁶. 2022. aastal välja töötatud maailmakodaniku pädevusmudel võttis aluseks pea-käed-süda kontseptsiooni, mis hõlmab maailmahariduse kolme mõõdet: kognitiivset, sotsio-emotsionaalset ning käitumuslikku⁷. Kognitiivne mõõde, mida esindab kujundi pea, aitab omandada teadmisi, arusaamu ja kriitilist mõtlemisvõimet üleilmsete, piirkondlike, riiklike ning kohalike küsimuste ning eri riikide ja rahvaste vahelise seotuse ja vastastikuse sõltuvuse kohta. Sotsiaal-emotsionaalne mõõde seostub nii mõnede oskuste (nt empaatia) kui kujundi südames asuvate hoiakute ja väärtustega, mis annavad tunde, et kuulume ühisesse inimkonda ning jagame sarnaseid väärtuseid (nt

⁶ Maailmakodaniku pädevusmudel. Arendusuuring pädevusmodeli koostamiseks. 2022. <https://maailmakool.ee/wp-content/uploads/2023/01/ESTDEV-Padevusmudel-2022.pdf>

⁷ Tegusad koolid. Panustades ühiselt kestlikku arengusse. UNESCO. 2020. https://maailmakool.ee/wp-content/uploads/2021/03/EE_UNESCO_Tegusad-koolid_opetajatele.pdf

vastutus). Pädevusmodel illustreerib käitumuslikku mõõdet käte sümboliga, mis annab edasi tegutsemist rahulikuma ning kestlikuma maailma nimel.

Selleks, et maailmaharidus oleks mõtestatud ning jätkusuutlik, on UNESCO välja pakkunud ülekoolilise mudeli (WSA = Whole School Approach), mis tähendab koolikogukonna kollektiivset ja koostööpõhist tegutsemist, et parandada õpilaste õppimist, käitumist ja heaolu ning nende toetamist võimaldavaid tingimusi⁸. Kooliterviklik lähenemine hõlmab kogu koolipersonali, õpilasi ja kogukonna partnereid ning seob endas kõik koolielu aspektid. Maailmahariduse eesmärkide saavutamiseks võtab ülekooliline mudel arvesse iga kooli ainulaadsust ja vajadusi, olles samas ka pidevas arengus läbi teadliku planeerimise, dokumenteerimise ja tõhusate praktikate. Kuigi algselt võib ülekoolilise mudeli rakendamine toimuda lühiajalise tegevusplaani kaudu (nt üks õppeaasta), siis on ideaalis eesmärgiks selle pikaajaline kestvus. Selline terviklik lähenemine toetab mitte ainult õpilaste isiklikku arengut ja heaolu, vaid kujundab ka koolist keskkonna, kus globaalne vastutus, koostöö ja jätkusuutlik mõtlemine on igapäevased väärtused. Koolitervikliku maailmahariduse rakendamine on üks võimalus panustada ka kooli arengueesmärkidesse ja uue õpikäsituse elluviimisesse läbi kooli õppekava.

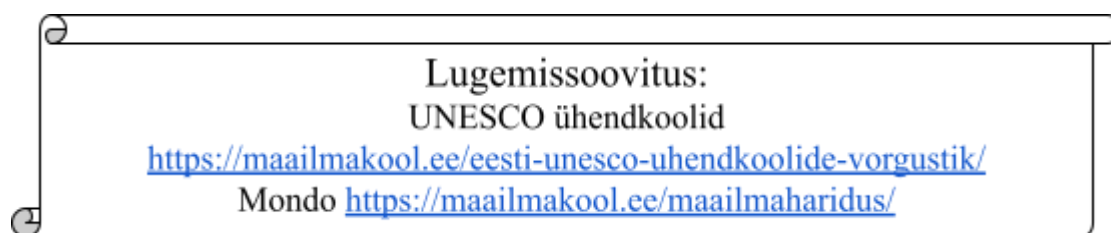
Ülekoolilise maailmahariduse mudeli tulemuslik rakendamine eeldab kogu koolipere ühist arusaama maailmahariduse sisust ja eesmärkidest. Seetõttu on oluline teadlikkuse tõstmine, milleks saab kool kasutada eri võimalusi. Võib kaaluda maailmahariduse teemade esmaseks tutvustamiseks koolisisese seminari läbiviimist, piirkonna või partnerkoolidega ühise arengupäeva korraldamist või koolivälise eksperdi kaasamist. Kõikide võimaluste puhul on abiks õpi- ja tugimaterjalid:

- Alusmaterjal ["Avasta maailma: sissejuhatus maailmaharidusse"](#)
- Video ["Mis on Mondo Maailmakool?"](#)
- Juhendmaterjal ["Tegusad koolid. Panustades ühiselt kestlikkuse arengusse \(UNESCO\)"](#)

⁸A Whole School Approach to Global Learning. Guidance for Schools. 2017. <https://www.globallearningni>

Lisaks maailmahariduse alastele teadmistele on ülekoolilise lähenemise rakendamisel määrava tähtsusega teadlik eestvedamine ning maailmahariduse lõimimine kooli arendustegevustesse.

Maailmahariduse terviklikule rakendamisele kaasa aitamiseks on loodud käesolev juhend, mis põhineb Tallinna Ülikooli kooliarenduse metoodika aluspõhimõtetel⁹. Kooliarenduse põhimõtete alusel on kooli ja ülikooli partnerluses õppimist toetava koolikultuuri suunas liikunud alates 2017. aastast üle 40 haridusasutuse.

2. Kuidas alustada maailmahariduse koolitervikliku edendamiseega?

Maailmahariduse edendamine algab teadlikest sammudest koolitervikliku lähenemise suunas. Käesolevas peatükis keskendutakse algfaasi tegevustele, mis aitavad koolil kujundada ühise arusaama maailmahariduse tähendusest ja võimalustest ning luua toimiv eestvedamise raamistik. Peatükis käsitletakse maailmahariduse eestvedajate tööühma loomist ja toetamist, kooli hetkeolukorra analüüsi maailmahariduse vaatenurgast, õppijast lähtuva sihi seadmist ning erinevate osapoolte kaasamist. Need sammud aitavad luua selgust, jagada vastutust ja toetada maailmahariduse kujunemist tähenduslikuks ning kestlikuks osaks kooli arengust.

⁹ Eisenschmidt, E., Vanari, K., Tammets, K. (2020). Tulevikukool: Eesti kooliuuenduse praktikast. Kogumikus: Haridusmõte 2020 (Koostaja M. Heidmets). Tallinn: TLÜ Kirjastus.

2.1. Maailmahariduse eestvedajate töörühma loomine ja eestvedajate toetamine

Maailmahariduse teemade kooli jõudmise esmaseks tingimuseks on see, et leiduks mõni huvitatud õpetaja või juhtkonnaliige, kes alles alustab nende teemade viimist klassiruumi või on seda juba eelnevalt praktiseerinud. Selleks aga, et maailmahariduse teemade edendamine oleks tähenduslik ja jätkusuutlik laiemale kooliperele, on järgmiseks oluliseks sammuks teiste eestvedajate kaasamine ja nendest toimiva meeskonna kujundamine.

Üksiküla Kooli maailmahariduse teekond algas eelmisel õppeaastal ajaloo-ja ühiskonnaõpetaja Liisi huvist. Ta oli võtnud osa Mondo pakutud koolitusest õpetajatele ning töötanud läbi UNESCO soovitusel maailmahariduse teemade käsitlemise kohta. Liis jagas oma ideid klassijuhataja Mardiga, kes nägi võimalust lisada teemasid ka oma inglise keele tundidesse. Koos kohtusid nad direktor Anuga, kes oli avatud uutele arengusuundadele. Koos kaasati ka huvijuht Triin, kes aga tundis muret oma suureneva töökoormuse pärast. Esimese sammuna korraldati koolis maailmapäeva raames Rahupäev, mis hõlmas ainealast lõimingut ning õpilaste aktiivset kaasamist. Selleks kasutati Mondo materjale. Kuna Rahupäev oli edukas, said töörühma liikmed indu edasi tegutsemiseks. Ka Triin nägi, et koolidele on olemas tugi ning kõike ei pea ise looma. Õppeaasta lõpus kokkuvõtteid tehes leiti, et maailmaharidusel on oluline potentsiaal kooli jaoks ja nii otsustati järgmisel õppeaastal tegutseda töörühmana, kes kohtub regulaarselt tegevuste kavandamiseks ja seiramiseks.

Meeskonna koosseis on seotud meeskonna võimega õppida ja kohaneda muutuv keskkonnas, meeskonna loovusega ning tegevuse tulemuslikkusega. Seetõttu on oluline maailmahariduse eestvedajatest koosneva töörühma (edaspidi: MH töörühm) kokkupanemisel valida liikmeid, kellel on vajalikud kompetentsid, võimekus, sotsiaalsed oskused meeskonnas töötamiseks ning motivatsioon selle muutusega tegeleda. Optimaalne eestvedajate hulk võiks olla vahemikus 3-6. See arv soosib mitmekesisust, vajaliku kompetentsi olemasolu ja seda ei ole keerukas juhtida. Soovitused eestvedava meeskonna kokkupanemisel¹⁰:

¹⁰ Morgeson, F. P., DeRue, D. S., & Karam, E. P. (2010). Leadership in teams: A functional approach to understanding leadership structures and processes. *Journal of management*, 36(1), 5-39.

- probleemilahendusele orienteeritud ja õpetajaskonnas usaldatud;
- liikmed on omavahel varem head koostööd teinud või valmis koostööks;
- liikmed on varasemalt head koostööd teinud juhiga;
- iga liige peaks tooma meeskonda olulisi teadmisi, oskusi, kogemusi ja ressursse;
- liikmed on motiveeritud ja entusiastlikud selle muutuse suhtes, avatud muutusele ja vastutuse võtmisele;
- liikmete hulgas võiks olla ka mõni skeptilisem liige, kes lisab tasakaalu ja on konstruktiivselt kriitiline.

MH töörühma ülesandeks on kaardistada hetkeolukord kas mõne konkreetse teguriga seoses või koolis üldiselt, seejärel seada siht ja püstitada selle saavutamiseks eesmärged, jagada ülesandeid MH töörühmas, monitoorida maailmahariduse edendamist iseloomustavaid andmeid ja kaasata huvigruppe maailmahariduse rakendamisel.

Kaasala Koolil oli juba tugev maailmahariduse töörühm, kes oli tegutsenud mitmed aastad ning mida juhtisid eestvedaja Tiiu ning arendusjuht Kaarin. Neil oli ka otsene koostöö kooli direktor Siimuga, kes tagas ühe olulise sammuna õpetajatele tunniplaani iganädalase koostöö aja. Igal kevadel valmistati põhjalik sündmuste plaan uueks õppeaastaks, kuid töörühma arutelust selgus, et maailmahariduse edendamisel on mitmed kooli tasandi piirangud, mis vajaksid süsteemsemat arutelu kui üksnes sündmuste koordineerimist. Aruteludest selgus, et töörühm vajab kindlasti ka matemaatikaõpetaja Markust, kes on innustunud haridustehnoloogilistest lahendustest ja andmete süstematiseerimisest. Nii kaasatigi Markus edaspidi töörühma. Samuti räägiti läbi iga MH töörühma liikme vastutus. Lepiti kokku, et töögrupi eestvedaja on õpetaja Tiiu, kes hoiab maailmakodanikuks olemise teemasid fookuses ning toob aruteludesse alati seosed Mondo, UNESCO võrgustiku ja teiste partnerite tegevustega. Arendusjuht Kaarin toetab protsessi süsteemselt, tagades, et maailmaharidus oleks seotud kooli üldiste arengueesmärkidega. Matemaatikaõpetaja Markus aitab luua tehnilisi lahendusi, mis toetavad andmete kogumist ja visualiseerimist, ning direktor Siim seisab selle eest, et meeskonna töö oleks nähtav ja väärtustatud kogu kooliperes.

MH töörühma tõhusaks toimimiseks on oluline kujundada kokkulepped, millal ja kuidas ühiseid arutelusid peetakse. Üheks võimaluseks on valge tahvli meetod (ingl. whiteboard

meetings)¹¹, mille käigus visualiseeritakse aruteluteemad, ideed ja probleemid ühiselt kõigile nähtaval tahvlil, et toetada koostöist mõtlemist ja ühise arusaama kujunemist.

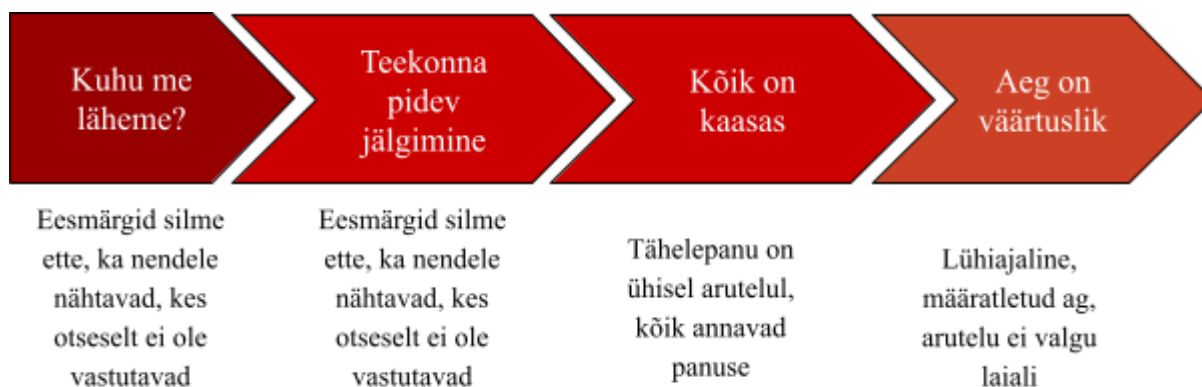

Näide valge tahvli meetodi rakendamisest

¹¹Leerkracht (2015). Sustaining school-lead transformational change in 'Good to Great' schools. Handbook for School leaders and Coaches.

Hjärpe, T. (2019). Social work on the whiteboard: Governing by comparing performance. *Social Inclusion*, 7(1), 185–196. <https://doi.org/10.17645/siv7i1.1829>

Selle meetodi plussid on avatus, süsteemne järje hoidmine, teistele on nähtav, mis parasjagu teoksil, ja on võimalus ka liituda eestvedajatega (vt Joonis 3).

Joonis 3. Valge tahvli metoodika põhimõtted.

Koolile, mis rakendab kooliterviklikku maailmahiridust, tuleks kasuks muudatused selgelt visualiseerida ja kommunikeerida, et kõik kooli liikmed mõistaksid seatud eesmäärke ja nende mõjusid. Efektiivne kommunikatsioon ja muudatuste nähtavaks tegemine tagavad koolipere ühise arusaama ja toetuse muutuste elluviimisel.

Koolijuhil on oluline roll maailmahiriduse teemade väärtustamisel ja selle süsteemsel rakendamisel koolis. Seetõttu on oluline, et ta oleks regulaarselt kursis MH töörühma arutelude ja arengutega. Leppige kokku toimiv viis info liikumiseks – olgu selleks lühikoosolekud, kokkuvõtted või ühised arutelud – et juht saaks toetada eesmärkide elluviimist ja teha teadlikke otsuseid ressursside jaotamisel.

Maailmahiriduse edendamisel on oluline roll ka õpilastel. Kuigi õpilased on sageli üsna teadlikud kestlikkuse, kultuuri või inimõiguste teemadest, vajavad koolid teadlikku toetust nende aktiivsuse ja tegevusvõimekuse arendamiseks. Seda saaks toetada näiteks õpilaste kaasamisega MH töörühmadesse ning erinevate töötubade korraldamisega.

Praktilised sammud:

- Looge mitmekesine eestvedajate meeskond koolipere esindajatest, kes on huvitatud maailmahariduse edendamisse panustama.
- Leppige kokku töörühma toimimise põhimõtted, mis aitavad tagada tõhusa meeskonnatöö.
- Pange paika viis, kuidas töörühma aruteludega oleks regulaarselt kursis ka koolijuht, kellel on oluline roll maailmahariduse olulisuse tõstmisel ning ressursside jaotamisel.
- Leidke viis, kuidas õpilased oleksid neile tähenduslikult kaasatud maailmahariduse edendamisse.

Lugemissoovitus:

Aguilar, E. (2023). *Meeskonna arengu juhtimise kunst*. Haridus- ja Noorteamet.

<https://harno.ee/oppekorralduseeskiri-infomaterjalid-kirjandus#raamatud-haridusasutuse-juhile>

2.2. Hetkeolukorra analüüs maailmahariduse edendamisel

Kooliterviklik lähenemine maailmahariduse edendamisel nõuab kõigi osapoolte koostööd, et see oleks järjepidev ja mõtestatud tegevus. Selle jaoks on oluline esimene samm **hetkeolukorra analüüs ehk enesehindamine**, mille eesmärgiks on aidata kooli meeskonnal heita pilk hetkeolukorrale ning vaadata süsteemselt üle teekond maailmaharidust edendavaks kooliks liikumisel. Samuti hõlbustab see koolil oma fookuse seadmist järgneva perioodi arendustegevustes.

Kooliarendust toetava enesehindamise kvaliteet oleneb sellest, kuidas seda protsessi läbi viiakse, sest enesehindamine ei seisne üksnes andmete kogumises ja nende esitamises enesehindamise aruandes. Enesehindamise õnnestumiseks on kooli meeskonna häälestamisel ja enesehindamisvahendi täitmisel oluline lähtuda kuuest põhimõttest, mida Vanhoof & Van Petegem¹² on välja pakkunud Hollandi koolide

¹² Vanhoof, J., & Van Petegem, P. (2011). Designing and evaluating the process of school self-evaluations. *Improving Schools*, 14(2), 200-212. <https://doi.org/10.1177/1365480211406881> (Original work published 2011)

enesehindamise kogemusi üldistades. Need põhimõtted on asjakohased ka kooli enesehindamisel maailmahariduse edendamisel.

1. Tegutseme ühise eesmärgi nimel

Maailmahariduse teemadega seotud MH töörühm tegutseb ühise eesmärgi nimel, keskendudes täiendavate võimaluste tuvastamisele, et maailmakodaniku pädevusi edendada õpilaste seas. Enne protsessi algust on oluline leppida kokku, kuidas hetkeolukorra analüüs aitab kaasa maailmahariduse edendamisele. Kõik MH töörühma liikmed peaksid olema teadlikud nendest eesmärkidest kogu protsessi vältel.

2. Jagame omavahel vastutust ja kaasame teisi

MH töörühm jagab vastutust, kaasates kõiki osapooli, et enesehindamise järelused kajastaksid kõigi osapoolte arvamusi, mitte ainult ühe isiku seisukohti. See tagab enesehindamise tulemuste aktsepteerimise ja aitab kujundada hoiakuid maailmahariduse osas.

3. Suhtleme meeskonnana tulemuslikult

On oluline jagada mitte ainult korralduslikke aspekte, vaid ka teavet maailmahariduse väärtuste ja eesmärkide kohta. Arutelud peaksid keskenduma mitte ainult protsessi korraldamisele, vaid ka sellele, kuidas maailmaharidusega tegelemine mõjutab õpetamist ja õppimist. Avatud ja tõhus suhtlus aitab kõigil osapooltel mõista, kuidas maailmahariduse edendamise eesmärkide täitmine aitab koolil arendada õpikogukonna väärtusi.

4. Loo toetavaid suhteid ja koostööd

Enesehindamine keskendub sellele, kuidas maailmahariduse teemasid käsitletakse, kaasates koolipere liikmed usaldusväärsesse koostöösse. Õpetajate meeskonnad, õpiringid ja muud algatusrühmad aitavad luua dialoogi ja jagada teavet maailmahariduse tähenduslikumaks rakendamiseks. Struktureeritud arutelud tagavad, et kõik osapooled on kaasatud.

5. Seome enesehindamise koolielu igapäevaste tegevustega

Koolijuht peab kindlaks tegema, kuidas maailmaharidusega seotud enesehindamine seondub kooli teiste tegevustega, et see oleks osa laiemast arendusprotsessist. Oluline

on kasutada olemasolevaid andmeid ja aruteluformaate, et tagada, et enesehindamise protsess keskendub maailmahariduse eesmärkide saavutamisele ja neid käsitlevatele kõige aktuaalsematele arengukohtadele.

6. Reageerime sisemistele ja välistele ootustele

MH töörühm peab analüüsima ja reageerima kooli sisemistele ja välistele ootustele, mis on seotud hariduse üldiste trendide ja vajadustega (vt peatükk 1). Kaasates õpilasi, lastevanemaid ja kogukonna esindajaid, saab meeskond väärtuslikku tagasisidet, mis aitab tuvastada kitsaskohti ja pakkuda lahendusi maailmahariduse edendamiseks.

Üksiküla Koolis on toimunud igal aastal sisehindamine, kuid nüüd kaasati protsessi ka vastloodud maailmahariduse (MH) töörühm. Hetkeolukorra kaardistamiseks analüüsiti maailmahariduse üldist seisut. Kuigi süsteemset maailmahariduse rakendamist koolis varem ei olnud, selgus aruteludest, et mitmed teemad – nagu Rahupäeva tähistamine või mitmed projektitunnid – haakuvad juba maailmahariduse eesmärkidega. Liis ja Mart võtsid analüüsida rahukultuuri ja kultuuridevahelise mõistmise valdkondi. Samal ajal tõstis Triin esile võimalused, kuidas õpilasi rohkem kaasata, näiteks õpilasesinduse kaudu. Peamised raskused, millega meeskond kokku puutus, olid:

- puudus selgest süsteemist, kuidas olemasolevat infot tegevuste kohta koguda ja hinnata;
- vähene teadlikkus kogu kooliperes, mida maailmaharidus tegelikult tähendab;
- õpetajate aja- ja ressursipuudus, mistõttu oli keeruline leida aega sisulisteks aruteludeks;
- ettevaatlikkus uue suhtes – mõned kolleegid pelgasid, et tegemist on „järjekordse moeteemaga“, mis ei haaku nende ainega.

Vaatamata algusraskustele tajus töörühm, et just läbi koostöö ja väikeste sammude saab maailmaharidust järk-järgult põimida koolikultuuri. Hetkeolukorra analüüsist sai oluline tööriist, mis aitas näha nii juba tehtut kui ka tulevase arenguvõimalusi.

Kaasala Kool juba käsitleb hetkeolukorra analüüsi kui igapäevase koolielu loomulikku osa. Nüüdsest koosolekutel kasutatav valge tahvli meetod aitab visualiseerida tegevused, seosed ning kitsaskohad reaalajas. Nii on igal õpetajal ülevaade sellest, kus ollakse ning kuhu liigutakse. Olulisi tähelepanekuid ja jooksvat tagasisidet dokumenteeritakse ning neid kasutatakse enesehindamise täiendamiseks. Alguses eeldati, et tööriist kinnitab juba toimiva süsteemi tugevust, kuid arutelude käigus selgus mitmeid ootamatuid raskusi:

- Liiga üldine arusaam edusammudest – kuigi tegevusi oli palju, puudus konkreetne seos maailmahariduse kolme teemavaldkonda (rahumeelne kultuur ja maailmakodanikuks olemine, keskkond, mitmekesisus). Tiiu märkas, et näiteks Maailmanädala tähistamine oli hästi korraldatud, kuid ei olnud selgelt seotud õpieesmärkidega.
- Andmete killustatus – kuigi kohtumiste protokollid ja valge tahvli märkmed olid olemas, tõi IT-juht Markus välja, et puudus süsteemne viis, kuidas seda infot struktureeritult ja jätkusuutlikult talletada. Enesehindamiseks tuli mitmest kohast andmeid käsitsi kokku koguda.
- Õpetajate kaasamise piirid – kuigi mitmed õpetajad osalesid ajurünnakutel, tõi Kaarin välja, et osalus jäi sageli pealiskaudseks ja süvitsi toimusid arutelud väheste inimeste ringis. Oli vaja mõelda, kuidas tugevdada õpetajate tunnetust, et nad on selle protsessi osa, mitte ainult kaasatavad.
- Kommunikatsiooni väljakutsed – direktor Siim märkis, et tööühma töö oli sisuline ja sihipärane, kuid selle nähtavus ülejäänud kooliperes jäi tagasihoidlikuks. Enesehindamise tulemustest räägiti pigem töögrupi sees ja mitte kooli kogukonnaga laiemalt.

Nende arutelude tulemusena otsustas meeskond muuta enesehindamise pidevaks protsessiks, mida toetavad ühiselt jagatud dokumentatsioonipõhi, kuhu lisatakse tegevuste lühikirjeldused ja seosed maailmahariduse eesmärkidega, regulaarsed mikrotasandi arutelud õpetajate ja õpilastega ning teadlik kommunikatsioonistrateegia, mille eest hakkas vastutama Markus, kes lõi ka visuaalse ülevaate kooli arengusammudest. Nii kujunes enesehindamisest mitte pelgalt analüüsivahend, vaid **peegel**, milles kogu kool sai oma väärtusi ja praktikaid ausalt vaadata ja arendada.

Maailmaharidust edendava kooli enesehindamiseks soovitame kasutada enesehindamisvahendit ([Lisa](#)). Vahend on sobilik igale üldhariduskoolile hindamaks oma kooli maailmahariduse toetamisega seotud kitsaskohti ja arendusvõimalusi.

Praktilised sammud:

- Arutage oma tööühmas, miks on hetkeolukorra analüüs oluline maailmahariduse edendamisel ja kuidas seda korraldada tõenduspõhiselt ja huvigruppe kaasavalt.
- Valmistage hetkeolukorra analüüsi läbiviimine ette, koondades olulisemad andmed ja info senistest tegevustest ja tulemustest (enesehindamisvahendi abil).
- Looge enesehindamise aruteludeks avatud ja konstruktiivne õhkkond, selgitades protsessi olulisust edasisteks arendustegevusteks.

Lugemissoovitus:

Vanari, K.; Eisenshmidt, E.; Urb, M. Siemann, P.-L-. (2021). Sisehindamine kui tõenduspõhine kooliarendus. Tallinna Ülikool. Haridus- ja Teadusministeerium.
https://www.hm.ee/ulldharidus-ja-noored/opetaja-koolijuht-ja-koolipidaja/kvaliteedi-juhtimine-alus-pohi-ja?view_instance=0¤t_page=1#kasulikud-materjalid
https://www.hm.ee/sites/default/files/sisehindamise_juhend_loplik_2021.pdf

2.3. Õppijast lähtuva sihi seadmine

Hetkeolukorra analüüsi järel on aeg tegeleda kooli sihiseadega ning seostada maailmhariduse edendamine üldise kooliarendusega. Koolides on kujunenud tavaks koostada 3-5-aastaseid arengukavasid, mis kirjeldavad haridusasutuse üldist missiooni, visiooni, arengueesmärke ja nende hindamiseks kasutatavaid näitajaid¹³. Tegemist on koolipere ja kogukonna kokkuleppega selles osas, millises suunas kooliarenduses edaspidi liigutakse. Kooli sihiseade võtab kokku kooli visiooni ja eesmärgid. Kui visioon inspireerib ja motiveerib liikmeskonda, kirjeldades tulevikuseisundit orienteeruvalt 5-7 aasta pärast lähtuvalt kooli väärtustest ja eripärast¹⁴, siis eesmärk annab konkreetse raamistiku visioonini jõudmiseks¹⁵.

Oluline on kokku leppida maailmhariduse tähendus koolis tervikuna ja seostada maailmharidus kooli visiooni ja arengueesmärkidega. Olenevalt kooli hetkeolukorrast on selleks kolm võimalust - maailmharidus on täielikult, osaliselt või kaudselt seotud kooli sihiseadega (Tabel).

Tabel. Võimalused maailmhariduse edendamise seostamiseks kooli sihiseadega

Sihiseade osad	Maailmhariduse täielik sidumine kooli sihiseadega	Maailmhariduse osaline sidumine kooli sihiseadega	Maailmhariduse kaudne sidumine kooli sihiseadega
----------------	--	--	---

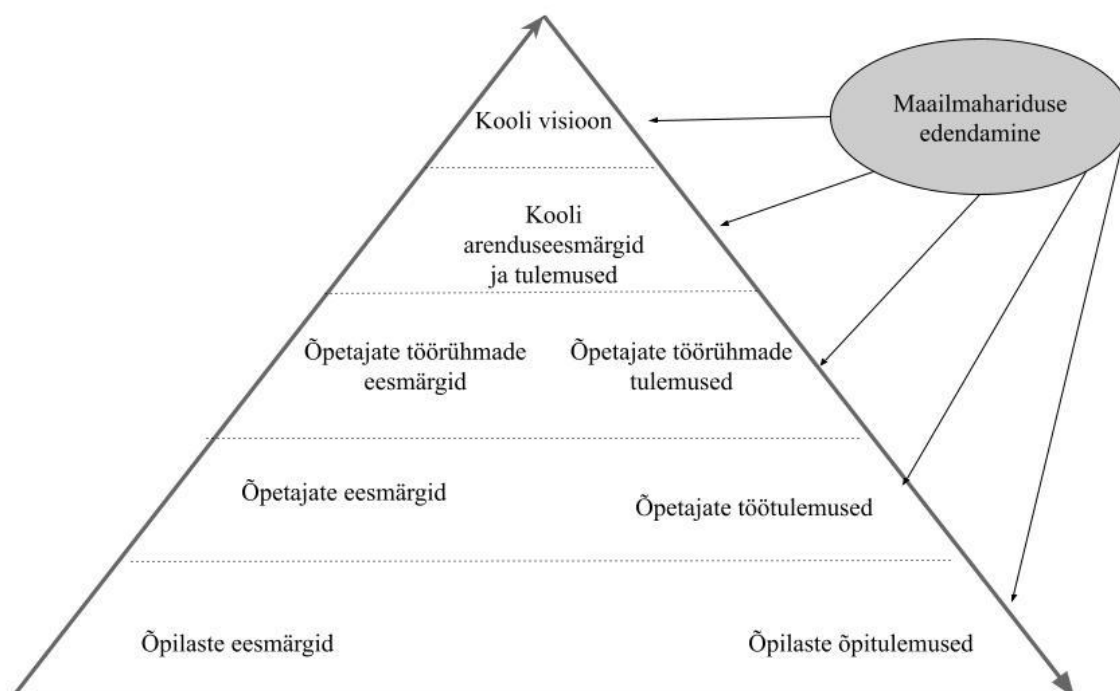
¹³ Vanari, K.; Eisenshmidt, E.; Urb, M. Siemann, P.-L-. (2021). Sisehindamine kui tõenduspõhine kooliarendus. Tallinna Ülikool. Haridus- ja Teadusministeerium.
https://www.hm.ee/ulldharidus-ja-noored/opetaja-koolijuht-ja-koolipidaja/kvaliteedi-juhtimine-alus-pohi-ja?view_instance=0¤t_page=1#kasulikud-materjalid https://www.hm.ee/sites/default/files/sisehindamise_juhend_loplik_2021.pdf

¹⁴ Bialik, G., & Merhav, O. (2020). Identity or identical? Schools vision statements comparative content analysis: The Israeli case. *Leadership and Policy in Schools*, 19(3), 444–461. <https://doi.org/10.1080/15700763.2019.1585549>

¹⁵ Hallinger, P., & Heck, R. H. (2010). Collaborative leadership and school improvement: Understanding the impact on school capacity and student learning. *School Leadership & Management*, 30(2), 95–110. <https://doi.org/10.1080/13632431003663214>

Kooli visioon	... on otseselt ja täielikult seotud maailmaharidusega	... on osaliselt seotud maailmaharidusega, kuid lisaks kajastab ka muid teemasid	... ei seostu otseselt, kuid on kooskõlas maailmahariduse põhimõtetega Maailmahariduse edendamise visioon on kokku lepitud MH eestvedajate poolt
Kooli arengueesmärgid	... seavad maailmaharidusega seonduva põhieesmärgiks ning alaeesmärgid toetavad selle saavutamist	... seavad põhieesmärgi, mille saavutamiseks on vajalik maailmaharidusega seotud alaeesmärk	... ei seostu otseselt, kuid on kooskõlas maailmahariduse põhimõtetega Maailmahariduse edendamiseks seatud eesmärgid on kokku lepitud MH eestvedajate poolt

Kooliterviklik lähenemine maailmahariduse edendamisele eeldab, et kooli arengukavas või üldiselt kokkulepitud sihiseade saavutamiseks püstitatakse eesmärgid ka töörühmade, õpetajate ja õpilaste tasandil (Joonis 4). Maailmahariduse edendamise eesmärgistamine eri tasanditel tõstab maailmahariduse tähenduslikkust koolis ja kogukonnas laiemalt.

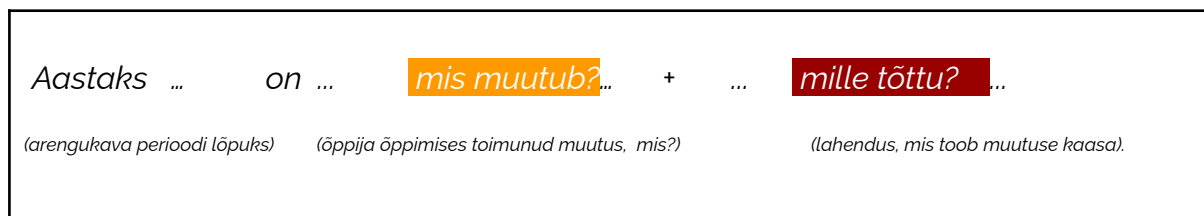

Joonis 4. [Maailmahariduse edendamise seotud sihiseade tasandid.](#)

Kooli tasandi arengueesmärkide kõrval seavad eesmärgid ka koolis toimiv MH tööühm ja töötajad. Kõik need eesmärgid ei jõua kooli arengukava dokumenti, kuid see ei vähenda nende olulisust kooliarenduses. Oluline on koolisiselt läbi mõelda eesmärkide määratlemisega seonduv MH tööühma jaoks - kuidas need seostuvad kooli üldiste eesmärkidega arengukavas ja/või üldtööplaanis? Kas ja kuidas neid kirjeldatakse? Kas ja kellega need kooskõlastatakse? Kuidas nende täitmist seiratakse ja kuidas sellest teavitatakse?

Lisaks eesmärgistamise protsessile on oluline ka eesmärgi sisuline täpsus, selgus, jälgitavus ja koostöisus. Eesmärgi seadmisel on abiks TARK-eesmärgi valem¹⁶ (Joonis 5), mis aitab täpsustada õppijast lähtuvaid sihte. Õppijast lähtuv eesmärk iseloomustab õppija õppimist ja arengut ning näitab, millise lahenduse tulemusel on muutus toimunud. Nii on soovitatav eesmärgi sõnastamisel lähtuda valemist, mis koosneb kahest komponendist:

1. Mis muutub? Eesmärk iseloomustab, mis muutub õppija õppimises ja arengus.
2. Mille tõttu? Eesmärk näitab, millise lahenduse tulemusel on muutus toimunud.

Joonis 5. Eesmärgi sõnastamise valem.

¹⁶ Vanari, K.; Eisenshmidt, E.; Urb, M. Siemann, P.-L-. (2021). Sisehindamine kui tõenduspõhine kooliarendus. Tallinna Ülikool. Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/uldhariidus-ja-noored/opetaja-kooliuh-ia-koolipidaja/kvaliteedi-juhtimine-alus-pohi-ia?view_instanc e=0¤t_page=1#kasulikud-materjalid https://www.hm.ee/sites/default/files/sisehindamise_juhend_loplik_2021.pdf

Näide:

TARK-eesmärgi valemile vastavad eesmärgid	TARK-eesmärgi valemile mitte vastavad eesmärgid
2025. aasta lõpuks on vähemalt 80% II kooliastme õpilastest parandanud oma teadmisi eri kultuuritaustaga inimestega suhtlemisest, osaledes vähemalt ühes projektis või algatuses. Kõikide kooliastmete õpilaste maailmakodaniku pädevused on suurenenud maailmahariduse dimensioonide lõimimise tõttu ainekavadesse 2027. aasta lõpuks 2026. aastaks on tõusnud õpilaste koostööoskused õpetajate suurenenud teadlikkuse tõttu grupiprotsessidest.	2025. aasta lõpuks on vähemalt 80% kooli õpetajatest osalenud maailmahariduse teemalisel koolitusel ning kasutanud saadud teadmisi oma ainekava täiendamiseks. Kõikide kooliastmete ainekavad täiendatakse 2025/2026. õppeaasta jooksul vähemalt kahe maailmahariduse dimensiooni lõiminguuga. 2026. aasta juuniks on vähemalt pooled 7.-12. klassi õpilastest osalenud maailmahariduse teemalises projektis või algatuses, mille on osaliselt kujundanud õpilased ise.

Maailmahariduse edendamiseks on piisav seada üks põhieesmärk, mis võtab kokku kõige olulisema fookuse järgnevateks arendustegevusteks. Tegevusi kavandades võib osutada mõistlikuks nende rühmitamine tegevussuundadeks või alaeesmärkideks lähtuvalt enesehindamisvahendis kirjeldatud teguritele. Nii kujuneb maailmahariduse edendamise tegevuskava, mis on tööplaaniks maailmahariduse eestvedajatele ja võib olla ka osaks kooli üldtööplaanist.

Praktilised sammud:

- Leppige kokku, kuidas seostub maailmaharidus kooli üldise sihiseadega.
- Looge maailmahariduse visioon, mis kirjeldab pikaajalist nägemust soovist, kuhu maailmaharidusega seonduv võiks 5-7 aasta pärast koolis jõuda.
- Seage maailmahariduse edendamiseks TARK-valemile vastav eesmärk koos õpetajate ja õpilastega ning koostage tegevuskava.

2.4. Osapoolte kaasamine maailmahariduse edendamisel

Maailmahariduse edendamine koolis eeldab teadlikku ja väärtuspõhist arendustööd, kus kõik osapooled tunnevad end kaasatuna ja seotud ühiste eesmärkidega. Siin on abiks keskenduda muutuse juhtimise printsiipidele:

- Dialoog: mida me teeme, et koolis toimuv oleks kõigile teada?
- Tähenduslikkus: mida me teeme, et maailmaharidusega seonduv oleks õpetajatele tähenduslik?
- Omanditunne: mida me teeme, et maailmaharidusega seonduva osas on õpetajatel tekkinud omanditunne?

Need põhimõtted aitavad luua toetava keskkonna, soodustavad koostööd ning aitavad hoida osalejate motivatsiooni eesmärkide suunas liikumisel ^{17 18}. Kui koolikogukonna liikmed tajuvad muutust kui oma, on nad valmis panustama aega ja ressursse, jagama vastutust ja töötama koos, et saavutada soovitud eesmärgid.

Muutuste eestvedamisel, sealhulgas ka maailmahariduse edendamisel on kriitiliseks teguriks (sise)kommunikatsioon ning selle puudulik teostus on tihti muutuse ebaõnnestumises peamisi põhjuseid. Kommunikatsiooni ülesanne on veenda erinevaid huvirühmi omaks võtma uut tulevikuvaadet, kuid enne uues veendumist, peavad nende jaoks olema täiesti selged kolm küsimust: ¹⁹

- **Miks (ja miks just nüüd)?** Miks on maailmahariduse edendamine meie koolis praegu oluline? Millist arenguvajadust või probleemi see aitab lahendada? Kuidas aitab see kaasa õpilaste pädevuste ja väärtuste kujunemisele? Mis muutub paremaks, kui sellega järjepidevalt tegeleme?

¹⁷ Akkerman, S., and A. Bakker. 2011. Boundary Crossing and Boundary Objects. *Review of Educational Research* 81(2), 132–169.

¹⁸ Snoek, M., Bekebrede, J., Hanna, F., Creton, T. & Edzes, H. (2017): The contribution of graduation research to school development: graduation research as a boundary practice, *European Journal of Teacher Education*, 40(3), 361-378.

¹⁹ Beatty, C. A (2015). Communicating During an Organizational Change. Industrial Relations Centre (IRC), Kingston, Ontario.

- **Mida?** Millised on konkreetsed sammud ja tegevused, mille kaudu viime maailmahariduse teemad teadlikult õppe- ja kasvatustöösse? Kuidas see väljendub meie õppekavas, koolikultuuris ja koostöös kogukonnaga?
- **Kuidas?** Milliseid põhimõtteid, metoodikaid või lähenemisi kasutame maailmahariduse edendamisel? Kuidas tagame, et muutus oleks mõtestatud, süsteemne ja kaasav?

Kommunikatsiooniplaani loomisel on MH töögrupile abiks järgnevad küsimused²⁰:

Millised rollid ja kohustused on inimestel kommunikatsiooniplaanis?

Määrake suhtlust koordineerima kindel inimene, kellel on kollektiivis piisavalt mõjukust ja autonoomiat sõnumite edastamisel.

Millised on põhisuunised ja milline eesmärk on igal sõnumil?

Tõhus kommunikatsiooniplaan peaks sisaldama mõningaid aluspõhimõtteid, nt: Milliseid kanaleid kasutate? Kui tihti ja kuidas toimub infoedastus? Kuidas kogutakse tagasisidet? Kui tihti uuendatakse kommunikatsiooniplaani jne.

Millised huvigrupid on sellest muudatusest huvitatud?

Tehke kindlaks huvigrupid, kellega peate suhtlema, et muutus õnnestuks (nt: konkreetsed aineõpetajad, õpilased, lapsevanemad, kohaliku kogukonna liikmed, koostööpartnerid). Võimalusel kaardistage iga huvigrupi mõju muutuse osas ning otsustage, mis on iga huvigrupiga suhtlemise sagedus ja viis (nt otsene suhtlus, infokirja jagamine, kohtumised jne).

Milline on tõhus sõnumi sisu antud huvigrupile? Kohandage sõnumite sisu vastavalt huvigrupile. Kõige tähtsamad sõnumid vastavad küsimustele miks me seda teeme? ja mis on inimeste, organisatsiooni kasu.

Milliseid meediumeid on kõige parem kasutada iga suhtluse ja iga huvigrupi jaoks?

²⁰ Beatty, C. A (2015). Communicating During an Organizational Change. Industrial Relations Centre (IRC), Kingston, Ontario.

Igal kanalil on eelised ja puudused. Valige igale huvigrupile sobivaim meedium ning edastage maksimaalse mõju saavutamiseks samu sõnumeid erinevatel viisidel ja kanalites.

Kes suhtleb iga huvigrupiga ja kuidas tagada järjepidev ja tulemuslik suhtlus?

Otsustage, kes peaks vastutama iga huvigrupiga suhtlemise eest (ja millise grupiga kui palju suhelda). Võimalusel kasutage huvigrupile kõige lähemat sõnumiedastajat (õpetajatele õpetaja, õpilastele õpilaste esindaja jne).

Üksiküla kooli maailmahariduse töörühm mõistis enesehindamisvahendi arutelu järel, et edasi liikumiseks ei piisa ainult eestvedajate sisemisest motivatsioonist – vaja oli laiendada arutelu kogu kooliperega, et tekiks tähenduslik osalus. Selleks astuti järgmised sammu:

- *Õpetajad – esmalt teavitati õpetajaid MH töörühma tegemistest infotunnis (Anu ja Mart tegid lühiettekande), seejärel kutsuti huvilisi liituma ajurünnaku-töötoaga, kus loodi „oma kooli maailmahariduse mõistekaart“.*
- *Õpilased – Triin kaasas õpilasesinduse kohtumisele, kus küsiti arvamusi, millised teemad kõnetavad noori ja millist muutust nad ise koolis sooviksid näha.*
- *Lapsevanemad – tavapärasel lastevanemate koosolekul viidi läbi töötoad maailmahariduse teemadel.*

Ühes töörühma kohtumises küsis Mart: „Aga kuidas saaksid õpetajad oma sõna rohkem sekka öelda - isegi kui nad ajaliselt ja muus mõttes hetkel panustada ei saa?“ Järgmise töötoa ülesehitus lähtuski seepeale õpetajate kogemustest ja küsimustest. Triin pakkus välja kasutada seinakaarti, kuhu kõik õpetajad said anonüümselt kirjutada, mis teemad tunduvad arusaamatud või keerulised. MH töörühma oluliseks sõnumiks oli see, et õpetajad ei pea „õpetama“ neid teemasid, vaid neid „käsitletakse“ - see võttis palju muret õpetajatelt maha, et uue ettevõtmisega kaasa minna.

Kaasala Koolis oli maailmahariduse töögrupp jõudnud arusaamani, et kaasamine ei ole ainult osalemine, vaid ka tähenduse loomine ja osaluse väärtustamine. Nad soovisid, et õpetajad, õpilased ja ka tugipersonal tunneksid, et nad kuuluvad sellesse protsessi ja et nende panus on oluline, mitte formaalne. Milliseid samme nemad astusid?

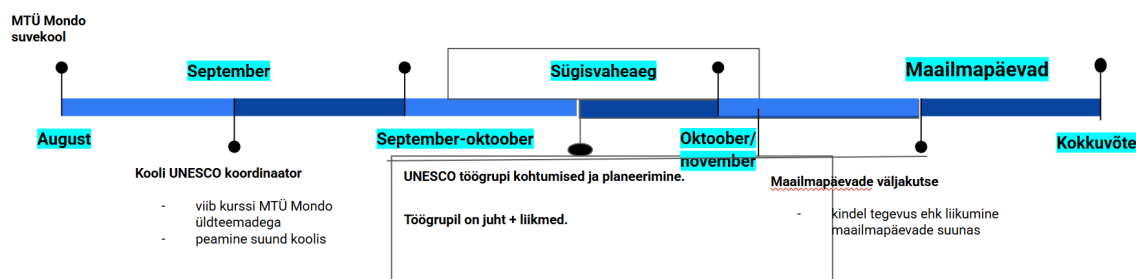
- **Õpetajad** – viidi läbi õpetajate fookusgruppide vestlused, kus arutati: "Kuidas meie ainetunnid juba toetavad maailmahariduse eesmärke?" ja loodi ainevaldkondade lõikes ühine teemade pank. Koolis toimunud Tekstiiliaasta näitusele oodati kõigi panust.
- **Õpilased** – MH töögrupi liikmed lõid koos õpilastega visuaalse digiplakati „Kaasala maailmapilt“, kuhu lisati noorte mõtteid sellest, mida nad koolis rohkem näha tahavad.
- **Tugipersonal** – nemad kutsuti osalema tööpäeva lõpus „teekonnakohvil“, kus üks töögrupi liige tutvustas maailmahariduse põhialuseid ja kuulati, millised väärtused on nende töös olulised.
- **Lapsevanemad** – loodi lühike videoklipp (töögrupi liige abistas, õpilased filmisid ja monteerisid), kus õpetajad ja õpilased rääkisid, miks maailmaharidus nende jaoks loeb. Seda jagati kooli kodulehel ja arutelude algatamiseks lastevanemate koosolekutel.

Ühel töörühma kohtumisel küsis üks liige: „Kas meie töögrupi tegevused on kogu kooli asi või ainult meie oma?“ – see pani alguse uuele lähenemisele, kus loodi maailmahariduse saadikute roll igas kooliastmes. Kaasala Koolis liigutakse informeerimisest võimestamiseni, kus osapooled mitte ainult ei osale, vaid on ka kaasaráääkijad ja initsiaatorid.

Koolitervikliku maailmahariduse edendamise mõistmiseks on oluline tervikpilt. Selle paremaks mõistmiseks on abiks visuaalse lihtsustamise vahendid - skeemid, mõistekaardid jms, et osalistel oleks võimalik protsessi kulgu jälgida, aga ka kõrvaltvaatajatel seda mõista²¹. Visualiseerimine on tõhus strateegia jätta asju meelde ja luua seoseid²². Skemaatiline kujundamine aitab ka olulist ebaolulisest eristada ja samuti MH töörühmal oma tegevuskava selgemaks mõelda (vt Joonis 6). Muutuse visualiseerimisel on mõjusad metafoorid ja kujundid, mis on meeskonna liikmete ühiselt kujundatud. Metafoorid ja kujundid aitavad luua tähendusi ja jäävad hästi meelde.

²¹ Dinsmore, D. L., & Hattan, C. (2020). Levels of strategies and strategic processing. Handbook of Strategies and Strategic Processing, 29.

²² Baddeley, A. (2012). Working Memory: Theories, Models, and Controversies. Annual Review of Psychology, 63(1), 1–29.

Joonis 6. Näide ajajoonest maailmahariduse ühe tegevussuuna kommunikatsioonis.

Innovaatilised lähenemised probleemidele on sageli keerukamad, aega ja ressursi nõudvamad ja nii on neist vajaduse ja väärtuse puudumise tõttu lihtsam loobuda. Kui muutuse algusfaasis on tunda töötajate vastuseisu ja seda ei suudeta maandada, siis on ka muutuse õnnestumine kahtluse all. Inimesed ei ole reeglina muutuse vastu, kui seda on neile veenvalt põhjendatud, pigem nad on vastu oma töö ja/või staatuse kadumisele, koormuse suurenemisele, ebamugavusele või ebakompetentsustundele. Nad võivad seista vastu teadmatuselle, sunnitud käitumisele, ebastabiilsusele organisatsioonis.

Mistahes uuenduste elluviimiseks tuleks enam pöörata rõhku õpetajate seotusele ülekooliliste eesmärkidega ning pühenduda keskkonna loomisele. See võimaldab õpetajatel oma muutustele vastuseisu põhjuseid turvaliselt avada ning toetab nende takistustega tegelemist.

Praktilised sammud:

- Kavandage huvigruppide põhiselt, milliseid sõnumid on neile olulised.
- Määrake inimene, kes vastutab antud huvigrupiga suhtlemise eest, arvestades tema seotust ja mõjukust antud huvigrupis.
- Huvigruppidele sõnumeid edastades mõelge läbi küsimused: miks (see muutus)? Kuidas (muutust ellu viime)? Mida (teeme, et see muutus rakenduks)?
- Selge sõnumi edastamiseks visualiseerige enda muutuse protsess, et muuta see selgesti arusaadavaks.

Lugemissoovitus:

Reinaru, D. Eisenschmidt, E. Muutuse juhtimise printsiibid. Tallinna Ülikooli digiriiul. 2-lehelised.

<https://www.digiriiul.ee/loen/muutuste-juhtimise-printsiibid/>

Orav, K. (2024). Visuaalne lihtsustamine.

2.5. Maailmahariduslike tegevuste rakendamine

Maailmahariduse rakendamine ei piirdu üksikute tundide või projektidega (kuigi need on toeks koolidele, eriti algajatele maailmahariduse teemade edendajatele) – vaid see eeldab läbimõeldud ja sihipärast tegutsemist kooli kõigil tasanditel. Tegevused peaksid põimima endas nii õppetööd kui ka õppekavaväliseid algatusi, et kujundada ühtne, hooliv ja kaasav koolikultuur.

Tegevuste kavandamisel on oluline lähtuda selgelt seatud eesmärkidest – eesmärk ei ole lihtsalt tegevuste arvu suurendamine, vaid uute teemade mõtestatud sisseviimine ja õppimise kvaliteedi tõstmine. Samuti tuleks tegevusi planeerides arvestada nende laiemat mõju ja siduda need usaldusväärsete andmetega, mis aitavad hinnata nii õpilaste arengut kui koolikeskkonna muutumist. Kõigi tegevuste juures tuleb teadlikult arvestada õpilaste kaasamisega otsustusprotsessidesse ja projektide juhtimisse. Nende aktiivne osalus ning võimalus ise initsiatiivi näidata loob tähendusliku seose maailmahariduse väärtustega. See mitte ainult ei tugevda õpilaste teadmisi ja oskusi, vaid arendab ka nende suutlikkust toimida teadlike, vastutustundlike ja tegutsevate maailmakodanikena.

Siit peatükist leiab näiteid sellest, kuidas viia loodud maailmahariduslik tegevuskava ellu nii, et see toetaks õppijate aktiivset osalust, kriitilist mõtlemist ja väärtuspõhist maailmatunnetust. Tuuakse välja konkreetseid võimalusi teemasid käsitleda – ainetundides, klassiprojektides, valikainetes, aineteüleses koostöös ja kooliülestes ettevõtmistes. Eriline rõhk on tegevuste tähenduslikkusel ja õppijakesksel lähenemisel: õpilastele tuleb pakkuda ruumi oma teadmiste rakendamiseks, seisukohtade kujundamiseks ja vastutuse võtmiseks.

Toonitame ka, et õppijate vajadustest lähtuvalt on mõistlik üldistada maailmakodaniku pädevuste arendamise fookuseid kooliastmete kaupa, näiteks:

- I kooliaste – fookus igapäevastel valikutel, kogemustel ja empaatia kujunemisel, mis aitavad luua esmast arusaama vastutusest ja seostest enda ning ümbritseva maailma vahel.
- II–III kooliaste – fookus aktiivõppel, koostööprojektidel ja lihtsamate globaalsete seoste mõtestamisel, sh infoallikate võrdlemisel ja aruteludel.
- Gümnaasium – fookus uurimuslikul ja kriitilisel lähenemisel, mis toetab keerukate globaalsete protsesside analüüsi, kallutatud narratiivide äratundmist ning teadlikku ühiskondlikku osalust.

1. Ainetunnid. Maailmaharidus peaks esmajärjekorras olema loomulik osa igapäevasest õppest. Iga aineõpetaja saab leida oma aines seoseid globaalsete teemadega ja kujundada õpetegevusi viisil, mis toetab maailmakodaniku identiteedi kujunemist ja pädevuste arendamist. Näiteks saab inglise keele tunnis teha tutvust ÜRO kestliku arengu eesmärkidega ja uurida hetkeseisu nende saavutamise osas, ajaloos analüüsida rännet II maailmasõja järgses kontekstis, luues seoseid tänapäevaga, või bioloogias uurida kliimamuutuste põhjuseid ja tagajärgi nii Eestile kui mõnele riigile globaalses lõunas. Maailmahariduslik tegevus on ka näiteks tehisintellekti keskkonnajalajälje või eetiliste küsimuste üle arutamine. Loov-, uurimis- ja praktilised tööd või õpilasfirmad pakuvad lisavõimalusi maailmahariduse teemade käsitlemiseks.

2. Klassiprojektid. Ainetunni raames kavandatud ja pikemaajaliselt läbi viidavad õpiprojektid (või siis metoodiliselt süstemaatilisem projektõpe) loovad soodsa keskkonna maailmakodaniku pädevuste arendamiseks. Projektid võivad keskenduda näiteks oma kooli või kogukonna parendamisele, noorte jaoks olulise teema osas teavituskampaania korraldamisele või globaalse väljakutse kohalike mõjude uurimisele. Maailmaharidus algab siis, kui kohalikul, praktilisel tegevusel on globaalne, teadlikkuse tõstmise mõõde juures – näiteks võib ühiskonnaõpetuse tunni raames tegutseda linna kaasavale eelarvele erinevate ideede väljatöötamisega nii, et noored uurivad sealjuures kohalike väljakutsete ilminguid globaalsel tasandil või hästi toimivaid lahendusi teistes riikides. Klassisisiseselt on lihtsam tekitada dialoogi, süveneda keerukatesse teemadesse ja kujundada usalduslik õhkkond, kus õppija saab anda oma panuse. Nii saavad noored turvalisemas keskkonnas katsetada vastutuse võtmist, koostööd ja oma vaadete väljendamist. Projekti tulemusena võivad valmida kas füüsilised või virtuaalsed teavituskampaaniad, näitused, videod või infomaterjalid; samuti võivad toimuda ühised väljasõidud, vestlusringid ja kohtumised.

Erilise väärtusega on kultuurivahetusprogrammid ja rahvusvahelised koostööprojektid, mis aitavad õpilastel arendada empaatiat ja mõista mitmekesisist maailma vahetu suhtluse kaudu. Digitaalsed vahetused ja ühised projektid teiste koolidega (Eestis, Euroopas või globaalses lõunas) laiendavad noorte silmaringi ja arendavad kultuuridevahelise suhtluse oskuseid. Et sellised tegevused kannaksid maailmahariduslikku väärtust, peavad need olema teadlikult seotud maailmakodaniku pädevuste arendamisega ning käsitlema kestliku arengu teemasid, nagu kliimamuutuste mõju eri piirkondades, globaalne ebavõrdsus või rahumeelsed suhted kogukonnas. Mõtestatus ja eesmärgistatus on vajalik ka siin, et ainult toreda suhtluse asemel kujuneks tähenduslik õpikogemus.

3. Valikained. Valikained pakuvad väärtuslikku paindlikkust maailmahariduse teemade süvendatud käsitlemiseks. Näiteks õpetatakse maailmahariduslikku valikainet "Globaliseeruv maailm" ligikaudu 50 koolis üle Eesti. Lisaks pakub Maailmakool tuge ka kliimamuutuste või rändeteemade käsitlemiseks valikainete formaadis. Aina rohkemates koolides pakutakse valikained ka põhikooli tasemele – maailmahariduslik valikaine võimaldab noortel juba varakult kujundada teadmisi, hoiakuid ja oskusi, mis on vajalikud vastutustundliku maailmakodaniku kujunemisel.

4. Aineteülene koostöö. Maailmaharidus toetab – ja kohati isegi eeldab – ainetevahelist lõimingut ja väljundipõhised ainekavad pakuvad selleks paindliku raami. Mitme aineõpetaja toel ja koostöös ellu kutsutud õpiprojektid (või projektõpe) loovad loomuliku konteksti maailmahariduse teemade käsitlemiseks. Näiteks võivad ajaloo, geograafia ja inglise keele õpetajad kavandada ühiseid lõiminguprojekte, mis käsitlevad üleilmseid probleeme – kliimamuutuseid, rännet või globaalset ebavõrdsust – eri valdkondade vaates. Pilootprojektide kaudu saab uusi lähenemisi alguses väiksemas mahus katsetada ja hiljem süsteemsemalt rakendada. Aineteülene koostöö vajab kindlasti rohkem planeerimist, kuid toetab õpilaste terviklikku maailmatunnetust ja teeb õpitava eluliseks ja tähenduslikuks, sisudes selle aktuaalsete ühiskondlike küsimustega.

5. Tunnivälised ettevõtmised kooliüleselt. Terve koolikogukonna kaasamine teeb maailmahariduse nähtavaks ning aitab laiemalt kujundada hoolivat ja kaasavat koolikultuuri. Selleks sobib näiteks maailmapäeva või -nädala formaat, mida annab siduda kas erinevate rahvusvaheliste tähtpäevadega või Euroopa Nõukogu algatusena korraldatava rahvusvahelise maailmahariduse nädalaga novembris. Samuti on Eestis juba aastaid tähistatud oktoobrikuus õiglase kaubanduse kuud. Nende algatuste raames võivad toimuda töötoad, arutelud, näitused, kampaaniad või loomingulised tegevused,

kus õpilased mitte ainult ei esine ettekannetega, vaid võtavad ka juhtrolli ürituste kavandamisel, korraldamisel ja läbiviimisel. Kaasatud saavad olla kõik kooliastmed, aga ka lapsevanemad ja kohalik kogukond.

Üksiküla Koolis alustati maailmahariduse teemade rakendamist väikeste sammudega. Peale Mondo koolitust tekkis ajalooõpetaja Liisil soov tutvustada rahukultuuri teemat laiemale kooliperele. Ta kaasas oma ideesse koolis loodud lõimingu töörühma, kes otsustas korraldada esimese maailmaharidusliku tegevusena Rahupäeva (rahvusvahelise rahupäeva tähistamise raames septembris). Päeva fookuses olid rahu mõiste, vägivallatu suhtlemine ja mitmekesisuse väärtustamine. Tegevused hõlmasid:

- ainealaseid ülesandeid ainetundides (nt kirjand rahu teemal, rahu sümbolite tutvustamine ajalootunnis);
- ülekoolilist ühistegevust, kus iga klass valmistas „rahusõnumi“, millest koostati näitus;
- koolipäeva lõpetas ühine rahukontsert, kus esinesid õpilased eri vanuseastmetest.

Kuigi rahupäev oli esmapilgul vaid üks teemapäev, sai sellest sissejuhatus kooli maailmahariduse teekonda. Töörühm analüüsis tagasisidet ja nägi, et paljud õpetajad tundsid soovi süvendada teadmisi ja siduda teemasid oma õppetööga.

Kaasala Kooli töörühma üheks aastaplaanis seatud eesmärgiks oli integreerida maailmahariduse teemad kooliellu nii, et need oleksid õpilaste igapäevases tegevuses nähtavad ja tähenduslikud. Selleks loodi Kestliku Kooli nädal — viiepäevane programm, mis ühendas kestliku arengu, kultuuridevahelise õppimise ja inimõiguste teemad ning kaasas kogu koolipere ning mille tegevused hõlmasid:

- ainetundidesse integreeritud globaalse õigluse ja keskkonnateemad (nt matemaatikatunnis arutati veekulu statistikat, loodusõpetuses kohaliku ökosüsteemi seoseid globaalsega);
- valikprojekte, kus õpilased ise uurisid teemasid, nt „Minu toidujälg“ ja „Globaalne rõivatööstus“;
- töötoad, kuhu kaasati lapsevanemaid ja kogukonnapartnerid (nt rände kogemuslugu, linna keskkonnateenistuse kaasatus, kogukonna filmiõhtu, kuhu kutsuti ka lähedalolevaid elanikke);
- nädala lõpus toimus õpilaste juhitud arutelufoorum, kus esitati lahendusi ja uusi algatusi, mida kool saaks ellu viia (nt plastivabad päevad, keelekümlusüritus).

Kogu nädal dokumenteeriti ning visuaalne ülevaade lisati vastavasse ühiskausta, et kõik näeksid, kuidas maailmahariduse väärtused ja tegevused ajas kujunevad. Õpilased mitte ainult ei osalenud, vaid ka juhendasid, analüüsisid ja esitlesid, muutes nad aktiivseteks sisuloojateks.

Tegevused :

- Maailmapäevade väljakutsed:
- KAE- tund: iga aineõpetaja kindla tunni ajal oma õppeainest lähtuvalt
- Lapsevanemate poole pöördumine: ideed ja külalised
- Õpilaselt -õpilasele: tunnid
- Külalised tundides: oma ala eksperdid
- Vahetunnid: viktoriinid, tantsud
- Näitused, rääkivad seinad ja TV

Joonis 7. Ühe kooli näide maailmahariduse tegevustest.

Praktilised sammud:

- Maailmaharidusega seotud tegevused tehke nähtavaks kooli üldtööplaanis ja kommunikatsioonikanalites.
- Viige läbi tegevusi võimalikult laiapõhjaselt - eri ainetes, kooliastmetes.

3. Kuidas täieneb kooliterviklik lähenemine maailmaharidusele?

Kooliterviklik lähenemine maailmaharidusele kujuneb järjepideva protsessi tulemusena, kus varasemate tegevuste regulaarne seire aitab kavandada maailmahariduse jätkuvat edendamist. Käesolevas peatükis keskendutakse sellele, kuidas tegevuste seire põhjal kasutades eri tüüpi andmeid seatakse igaks õppeaastaks vahe-eesmärgid, millest lähtutakse maailmahariduslike tegevuste kavandamisel ja elluviimisel. Selline lähenemine aitab hoida fookust kokkulepitud sihtidel ning toetab maailmahariduse järkjärgulist lõimumist kooli igapäevasesse toimimisse. Oluline on ka osapoolte jätkuv kaasamine kogu kujunemisprotsessi vältel. Ka kujunemisfaasis on osapoolte oluline roll maailmahariduslikes tegevustes. Nii tasub ka selles faasis tegutsedes taas vaadata alapeatükki 2.4. ja 2.5.

3.1. Tegevuste seire - eri viisid tööks andmetega

Kooliterviklike muutuste rakendamisel on oluline jälgida seda, milliseid tulemusi arendustegevuse käigus saavutatakse. Nii on ka maailmahariduse edendamise seisu hindamiseks abiks andmed, mis iseloomustavad tehtud tegevusi ja saavutatud tulemusi. Andmete kasutamine arendustegevuse jälgimisel seob tervikuks eesmärkide seadmise ja tulemuste hindamise. Tegemist on tõenduspõhise kooliarenduse ühe olulise tunnusega.²³

²³ Vanari, K.; Eisensmidt, E.; Urb, M. Siemann, P.-L-. (2021). Sisehindamine kui tõenduspõhine kooliarendus. Tallinna Ülikool. Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/opetaja-koolijuht-ja-koolipidaja/kvaliteedi-juhtimine-alus-pohi-ja?view_instance=0¤t_page=1#kasulikud-materjalid https://www.hm.ee/sites/default/files/sisehindamise_juhend_loplik_2021.pdf

Andmestunud ühiskonnas ei seisne väljakutse enam niivõrd andmete kogumises, vaid pigem nende tõhusas kasutamises. Õppetegevuse ja kooli igapäevase toimimise käigus koguneb rohkesti andmeid. Koolidel on võimalik kasutada erinevatel viisidel kogutud andmeid, näiteks Harno rahulolu-uuringute tulemusi õpilastelt, õpetajatelt ja lapsevanematelt, ülikoolide läbi viidud uuringuid, HaridusSilmas kättesaadavat statistikat, eksamite infosüsteemi (EIS) andmeid, kooli koostatud küsitluste tulemusi, õppeinfosüsteemist pärinevat statistikat, projektide raames kogutud andmeid ning arenguvestlustest ja vaatlustest saadud sisendit.

Pärast esimese Rahupäeva korraldamist otsustas Üksiküla kooli MH-töörühm vaadata lähemalt, millised õpetajad ja klassid aktiivselt osalesid ning millised mitte.

Selgus, et kõige aktiivsemalt osalesid põhikooli aineõpetajad, kes olid juba mingil määral maailmahariduse teemadega kokku puutunud. Samas jäi silma, et I kooliastme õpetajad ja klassid olid tagasihoidlikumalt kaasatud. See tähelepanek sai tõukeks sihipärasele arutelule: korraldati eraldi kohtumine klassiõpetajatega, kus uuriti, millised teemad oleksid neile tähenduslikumad ja sobivamad väiksematele õpilastele.

Kuigi formaalset andmeanalüüsi veel ei toimunud, tähistas see kooli jaoks esimest sammu andmepõhise arutelu ja kaasava planeerimise suunas. Edaspidi plaaniti koguda ka tagasisidet õpilastelt ja lapsevanematelt, et hinnata ürituste mõju ning osaluse tähenduslikkust.

Kaasala Koolis oli seire juba teadlikult planeeritud osa maailmahariduse arendustööst. Töörühma algatusel oli loodud süsteem, kus õpiringide arutelude peamised sõnumid, õpetajate refleksiooni tulemused ning tunnivaatluste kokkuvõtted koondati ühiseks analüüsitabeliks. Ühes õpiringis tõid mitmed õpetajad välja, et mitmekultuurilisuse ja inimõiguste teemade käsitlemine tundub tundlik ja keeruline – eriti ainetundides, kus puudus selge metoodiline raamistik. Sellest ajendatuna otsustati:

- luua tunnivaatluse alus, mille järgi sai minna kolleegi tundi vaatlema ja arutada, kuidas keerulisi teemasid mõtestatult käsitleda;
- koguda õpiringide kaudu õpetajate kasutatud meetodeid, mis on aidanud neil neid teemasid julgelt ja vastutustundlikult käsitleda;
- selle tulemusel loodi digitaalne meetoditepank, kuhu lisati näiteid tundidest, töölehtedest, dialoogiharjutustest ja õpilaste projektitöödest.

Lisaks analüüsis töörühm regulaarselt ka õpetajate tagasisidet, osalust õpiringides ja õpilaste aktiivsust erinevates maailmahariduse tegevustes (nt projektitööd, arutelud, õpilasesinduse algatused), sidudes seire igapäevase koolieluga. Arutelude aluseks võeti enesehindamisvahend, mida kord aastas üle vaadati ning kaardistati muutunud olukord ning järgnevad sammud.

Maailmahariduse edendamise seireks on oluline läbi mõelda, millised andmed on vajalikud. Üldiselt tähendab see valikut kvantitatiivsete või kvalitatiivsete andmete vahel, mis on olemuslikult erinevad ning mis annavad erinevat informatsiooni kasutajatele:

- Kvantitatiivsed andmed - arvulised andmed, mis väljendavad mõõdetavaid omadusi, nagu suurus, kogus, sagedus või ulatus, ning neid saab esitada statistiliste näitajate ja graafikutena. Kvantitatiivsete andmete kogumine eeldab struktureeritud viise, kus ankeetide või vaatlusprotokollide jms põhjal koondatakse süstematiseeritud fakte. Need andmed võimaldavad teha järeldusi, võrrelda nähtusi ning otsida seoseid muutujate vahel.
- Kvalitatiivsed andmed - mittearvulised andmed, mis kirjeldavad nähtuste omadusi, kvaliteeti, tähendust või kogemusi. Need andmed väljenduvad sageli sõnades, lausungites või süvaintervjuude, vaatluste ja dokumentide kaudu kogutud kirjeldustes. Kvalitatiivsete andmete kogumine eeldab osaliselt struktureeritud või struktureerimata viise, mille abil koondada inimeste seisukohtasid, olukordade kirjeldusi. Kvalitatiivseid andmeid kasutatakse selleks, et mõista süvitsi inimeste hoiakuid, käitumist, kogemusi ja konteksti, mida ei saa lihtsalt arvudes mõõta.

Levinumad viisid andmete kogumiseks on küsitlused. Küsitlus on üks laialdasemalt kasutatavaid viise andmete kogumiseks. Põhjuseid on mitmeid - nende kasutamisel jõutakse laia vastajaskonnani, läbiviimisel ei ole uurija kohalolek oluline ning saadud andmed on tihti numbrilised, mis teeb andmeanalüüsi kiireks ja lihtsaks.

Vaatlused on hästi tuntud meetod koolides, et toetada õpetajate arengut. Siiski ei ole see meetod laialdaselt kasutusel ega ka alati soovitud õpetajate poolt. Ometi on vaatlus praktiliselt ainuke meetod, mille abil saame analüüsida õpetaja tegelikke õpetamisviise ja seda reaalses õpetamissituatsioonis, mitte ainult tugineda õpetajate arvamustele ja enesekohastele hinnangutele. Kui vaatlust kasutada koolis selleks, et seirata maailmahariduslike teemade käsitlemist, siis tasub jälgida järgmisi etappe:

- 1) ettevalmistused vaatluseks, mille käigus lepitakse kokku vaatluse eesmärk, kes hakkavad vaatlema ning mida vaadeldakse. Samuti on vaja leppida kokku, millal ja kuidas toimub vaatluse üle arutelu või kuidas andmeid kogutakse. Vaatluse aluseks olev raamistik lepitakse ühiselt kokku ja see ei peaks olema kõikehõlmav loetelu õpetamisel olulistest aspektidest, vaid valik sellest, mis koolis on antud perioodil maailmahariduse kontekstis õpetajatel ühiselt eesmärgiks seatud.

- 2) vaatluse läbiviimine kokkulepitud eesmärgil ja viisil.
- 3) vaatlusjärgne arutelu, mis leiab aset kohe vaatluse järgelt. Selleks on oluline planeerida aega (ca 10-15 min) ja lähtuda kokkulepitud eesmärgist ja vaatlusraamistikust. Selleks, et vaatlustulemusi üldistada, on mõistlik kavandada ka järgnev sügavam arutelu eraldi kohtumisel (nt regulaarselt toimivas õpingis).

Praktilised sammud:

- Planeerige andmete kogumine lähtuvalt enesehindamisvahendist, mis pakub näiteid olulistest aspektidest.
- Kaasake õpetajad ja õpilased kogutud andmete analüüsimisse ning tõlgendamisse.
- Kasutage eri tüüpi andmeid, et seirata nii üldpilti kooli seisust kui ka süveneda maailmahariduse rakendamisel ilmnevatesse probleemidesse ja õpetajate ning õpilaste oskustesse.

Lugemissoovitus:

Bendikson, L., & Meyer, F. (2023). *See pole raketiteadus. Kooliarenduse käsiraamat*. Haridus- ja Noorteamet.
<https://harno.ee/sites/default/files/documents/2023-11/See%20pole%20raketiteadus.%20Kooliarenduse%20k%C3%A4siraamat.pdf>

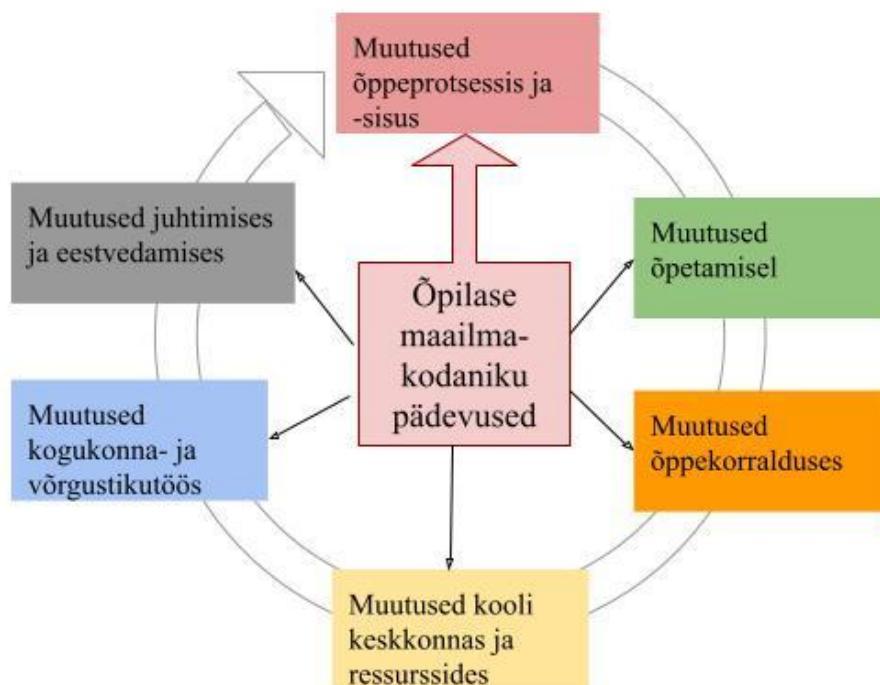
Vanari, K.; Oppi, P. (2025) Andmeallikad. Tallinna Ülikooli digiriidul.
<https://www.digiriidul.ee/loen/andmeallikad/>

3.2. Maailmahariduse jätkusuutlikkuse kavandamine

Selleks, et maailmahariduse jätkuvaks edendamiseks sisse viidud muudatus kehtaks ja mõjutaks kogu kooli tervikuna, tuleb läbi mõelda selle mõju ka teistes valdkondades. Maailmahariduse jätkuva edendamise kavandamiseks saab aluseks võtta muutuste sidususe põhimõtte.²⁴ Näiteks: muudatused õppesisus ja -protsessis on seotud

²⁴ Vanari, K.; Eisenshmidt, E.; Urb, M.; Siemann, P.-L. (2021). Sisehindamine kui tõenduspõhine kooliarendus. Tallinna Ülikool. Haridus- ja Noorteamet. Teadusministeerium.
https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/opetaja-kooliuhut-ia-koolipidaja/kvaliteedi-juhtimine-alus-pohi-ia?view_instance=0¤t_page=1#kasulikud-materjalid https://www.hm.ee/sites/default/files/sisehindamise_juhend_loplik_2021.pdf

muutustega õpetajate töös, õppekorralduses, kooli füüsilises keskkonnas ja ressurssides, kogukonna- ja võrgustikutöös ning juhtimises ja eestvedamises (Joonis 8).

Joonis 8. [Muutuse sidususe ring jätkuva edendamise lähtekohana.](#)

Käivitades muutust maailmahariduse teadlikuks lõimimiseks õppeprotsessi – näiteks soovides siduda erinevate ainete teemad kultuurilise mitmekesisuse käsitlemiseks – tuleb esmalt õpetajatel oma töös vastavaid ettevalmistusi teha. Õpetajad vajavad selleks ühise planeerimise aega ja professionaalset tuge, mis tähendab ka nende töökorralduse teadlikku ümberkujundamist. Järgmisena tuleb läbi mõelda, millised muudatused on vajalikud õppekorralduses. Teemade lõimitud õpetamist soosivad näiteks projektipäevad või paaristunnid, mis võimaldavad maailmahariduse keerukatesse teemadesse enam süveneda. Kui õpilastelt on oodatud enam töötamist grupis projektidega, siis eeldab see ka teistsugust füüsilist õppekeskkonda, kus oleks rohkem võimalusi väiksemates rühmades töötamiseks. Kõik need muutused saavad alguse juhtimisest ning vajavad süsteemset, eesmärgipärast ja kaasavat eestvedamist. Praktilises koolielus ei toimu need arengud eraldiseisvalt, vaid koos ja läbipõimunult.

Nii tuleb maailmahariduse jätkuvaks edendamiseks analüüsida, millistes kooli toimimise valdkondades on täiendavad muutused vajalikud, et olemasolevaid algatusi maailmahariduses toetada.

Pärast esimesi õnnestunud tegevusi (Rahupäev, õpetajatele jagatud koolitusinfo), hakkas **Üksiküla kooli** töörühm mõtlema, kuidas siduda üksikud tegevused terviklikuks kogu kooli jaoks. Tekkis arutelu, kuidas maailmahariduse teemad võiksid kajastuda kooli õppekavas ja sealt jõuda enamate õpetajate töökavadesse. Uueks õppeaastaks planeeriti:

- välja töötada 7.–9. klassi õpilastele valikaine „Mina ja maailm“, mis sisaldab teemasid, nagu õiglase kaubandus, ränne ja kestlik tarbimine;
- analüüsida aineseksiooni kohtumistel ainekavade detailsemaid kirjeldusi, et tuvastada vähemalt üks MH-teema põhine õpitulemus või tegevus.

Kuigi formaliseerimine oli alles algusjärgus, oli see teadlik samm õpetajate isiklikust huvist kooli ühise arengu suunas. Eestvedajana hoidis Liis fookuses võimestavat käitumist, nt jagas inspireerivaid näiteid, tunnustas väikeseid edusamme ja lõi aega aruteluks. Nii hakkas kujunema koostööle tuginev pinnas maailmahariduse järkjärguliseks lõimimiseks kooli igapäevastesse tegevustesse.

Kaasala Kooli MH töörühm keskendus järjest enam sellele, kuidas muuta eraldiseisvad algatused kooli tervikliku lähenemise osaks. Selle tulemusena viidi aegamisi sisse mitu muutust: hakati õpetama maailmahariduse valikainet "Globaliseeruv maailm" 10.–12. klassi õpilastele, mis sisaldab nende koolis projektõppe elemente (sh koostöö MTÜ-dega, uurimistöö kirjutamine globaalsetel teemadel), maailmahariduse teemad integreeriti ka uurimistööde suuniste ja hindamiskriteeriumide hulka – see aitas laiendada teemasid teaduspõhise käsitluseni, töörühma toel loodi õppekavaga seotud moodulid, mida õpetajad saavad kasutada ainetundides (nt geograafia – ränne, keemia – keskkonnamõjud, emakeel – meedia ja info kriitiline tõlgendamine).

Lisaks rakendati erinevaid võimestava eestvedamise tegevusi, mille kaudu loodi keskkond, kus muutused püsisid:

- Tähelepanu suunati edule - iga väike muudatus sai nähtavaks ja tähistati.
- Aeg mõtlemiseks - igas kuus toimus refleksiooniring.
- Sihiseade - iga õpetaja sai määrata oma maailmaharidusliku arengueesmärgi.
- Koostöö toetamine - õpetajatevaheline mentorprogramm.
- Lugude rääkimine - õpilaste ja õpetajate kogemusi jagati kooli sotsiaalmeedias.
- Tegevuste nähtavaks toomine - visuaalne protsessikaart valgel tahvlil õpetajate toas.
- Tähistamine - õppeaasta lõpus toimus „Maailmakooli tunnustusõhtu“.

Aegamisi muutus maailmaharidus koolikultuuri osaks, millel on selge õppekavaga seos, formaalne tugi ja püsiv struktuur.

Õpetajate töö ja õppekorralduse valdkonnas vajab maailmahariduse jätkuv edendamine õpetajate teadmiste süvendamist. Kogu koolis saab rääkida maailmaharidusliku teadmise kujunemisest, kui on liigutud õpetajatele teadmiste jagamisest läbi koosloome ja formaliseerimise standardiseerimiseni²⁵:

- Maailmahariduse edendamisel on **teadmiste jagamine** tihedalt seotud teadlikkuse tõstmise ja ühise arusaama loomisega selle tähendusest koolis. Selles etapis liigutakse pelgalt info jagamisest edasi — õpetajad ja koolipere lepivad ühiselt kokku, miks maailmaharidus on oluline ning kuidas selle põhimõtteid oma töös rakendada.
- **Koosloomes** arendatakse lahendusi konkreetsetele kitsaskohtadele, näiteks kuidas lõimida maailmahariduse teemad ainekavasse, korraldada projektiõpet või analüüsida õppimist maailmakodaniku pädevuste valguses. Õnnestunud lahendusi arendatakse edasi, muutes need üldistatuks ning jagatavaks teadmiseks kogu koolimeeskonnale.
- **Materjalide loomine**, näiteks tööriistad, näidised, juhised ja refleksiooniküsimused, aitab kinnistada uusi teadmisi ning tagab, et neid on võimalik kergesti edasi kanda ka teistele kolleegidele. See toetab teadmise püsimist ja kasutuselevõttu.
- **Formaliseerimine** on vajalik, et maailmahariduse käsitlemine muutuks koolis järjepidevaks ja süsteemseks. See tähendab, et koos kujundatud arusaamad ja praktikad fikseeritakse kooli dokumentides, näiteks kooli õppekavas, arengukavas või õpetajate juhendmaterjalides. Uued õpetajad saavad sama teadmise osaks juba sisseelamise käigus.
- **Standardiseerimine** kooli tasandil tähendab, et maailmahariduse käsitlemine on ühtlustatud — see on nähtav kooli väärtusruumis, tegevustes ja ootustes õpetajatele. Eestis toimub standardiseerimine riigi tasandil eelkõige läbi riikliku õppekava ja õpetaja kutsestandardite, kus maailmahariduslikud väärtused ja pädevused järjest enam esile tõusevad.

Juhtimisel ja eestvedamise valdkonnas on oluline, et kooli juhtkonnal, kes maailmahariduse edendamist toetab, jätkuks motivatsiooni arendustegevusse panustada. Siin on oluline see, kuivõrd eestvedajad suudavad oma võimestava

²⁵ Maier, R., & Schmidt, A. (2015). Explaining organizational knowledge creation with a knowledge maturing model. KNOWLEDGE MANAGEMENT RESEARCH & PRACTICE, 13(4), 361–381. <https://doi-org.ezproxy.tlu.ee/10.1057/kmrp.2013.56>

käitumisega luua toetavat keskkonda. Eestvedajate võimestaval käitumisel võib eristada seitset tegevussuunda²⁶.

1. **Personaalne toetamine:** näita huvi õpetajate heaolu vastu ning loo aega ja ruumi, kus nad saavad jagada oma kogemusi maailmahariduse käsitlemisel isiklikul tasandil. Toeta emotsionaalselt, märgates ka väikseid samme.
2. **Intellektuaalse väljakutse pakkumine:** kaasa õpetajaid maailmahariduse teemade sisulisse arendamisse, näiteks rahvusvaheliste projektide või interdistsiplinaarsete õppeülesannete kavandamisse. Julgusta uusi teadmisi looma, mitte ainult rakendama.
3. **Vastutuse jagamine:** luba õpetajatel ise kujundada maailmahariduse lõimingu ainekavadesse ja teha otsuseid, kuidas seda oma aine kontekstis ellu viia. Toeta vastutuse võtmist, mitte lihtsalt ülesannete täitmist.
4. **Tunnustamine:** tunnusta õpetajaid, kes panustavad maailmahariduse arendamisse – olgu selleks väiksed algatused, õpilasprojektid või sisuline koostöö. Tee nähtavaks nii individuaalsed kui ka meeskondlikud saavutused.
5. **Eeskujuks olemine:** eestvedajad peaksid ise väärtustama maailmahariduse põhimõtteid, osaledes aruteludes, õppetegevustes või projektides. Sama vastutus ja väärtusruum kehtib kõigile – see loob usaldust ja järjepidevust.
6. **Koostöö edendamine:** toeta õpetajatevahelist koostööd maailmahariduse teemade lõimimisel, nt ainevahelistes projektides või ühiselt kavandatud õppetegevustes. Tõsta esile eduka koostöö näiteid ja loo platvormid kogemuste jagamiseks.
7. **Visiooni loomine ja hoidmine:** kujundage maailmahariduse edendamise sihid koos õpetajatega, mõtestage neid ühiselt ja hoidke neid nähtaval. Regulaarne tagasipöördumine visiooni juurde aitab hoida motivatsiooni ja suunda.

Nii on oluline, et maailmahariduse eestvedajad julgustavad ka teisi õpetajaid võtma eestvedaja rolli näiteks töögruppide koordineerimisel, uute projektide algatamisel. On väga oluline, et eestvedajad näeks ja mõistaks õpetajate vajadusi nii professionaalseks õppimiseks kui arenguks indiviidina, annaks edasiviivat ja motiveerivat tagasisidet ning looks turvalise keskkonna õppimiseks ning uute õpetamisviiside katsetamiseks.

²⁶ Lee, A. N., & Nie, Y. (2013). Development and validation of the school leader empowering behaviours (SLEB) scale. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 22(4), 485-495.

Praktilised sammud:

- Analüüsige maailmahariduse edenemiseks ellu viidud muutusi lähtuvalt sidususe ringile. Nii selguvad aspektid, mis vajavad kooli toimimises tugevdamist, et muutusi kinnistada.
- Jälgige, et õppetegevuses toimuvad muutused saaksid kirjeldatud kooli formaalsetes dokumentides ning nendest lähtutakse ka igapäevases tegevuses.
- Jälgige maailmahariduse edendajate motiveeritust ning leidke viisid nende täiendavaks võimestamiseks.

Lugemissoovitus:

Lainola, Eisenschmidt (2021). Mentorlus - koostöine õppimine ja areng haridusasutuses. Tallinna Ülikool: Haridusinnovatsiooni keskus.

<https://www.digiriit.ee/loen/mentorlus-%e2%9f%a9-koostoine-oppimine-ja-ar-eng-hariduses/>

4. Kuidas juurdub kooliterviklik lähenemine maailmaharidus?

Kooliterviklik maailmaharidus rakendub sihiseade hindamisel ja õpetajate professionaalsel õppimisel. Selles faasis on keskne roll sihiseade hindamisel, mis hõlmab hetkeolukorra analüüsi, tagasisaadet tehtule ning järgmise perioodi õppijast lähtuva sihi seadmist. Kooli enesehindamise tulemused aitavad mõtestada seni tehtut, teha nähtavaks maailmahariduslike tegevuste mõju ning suunata edasisi otsuseid kooli tasandil. Uue taseme saavutamiseks maailmahariduslike tegevuste rakendamisel on oluline õpetajate professionaalne õppimine maailmahariduse teemadel.

4.1. Sihiseade hindamine

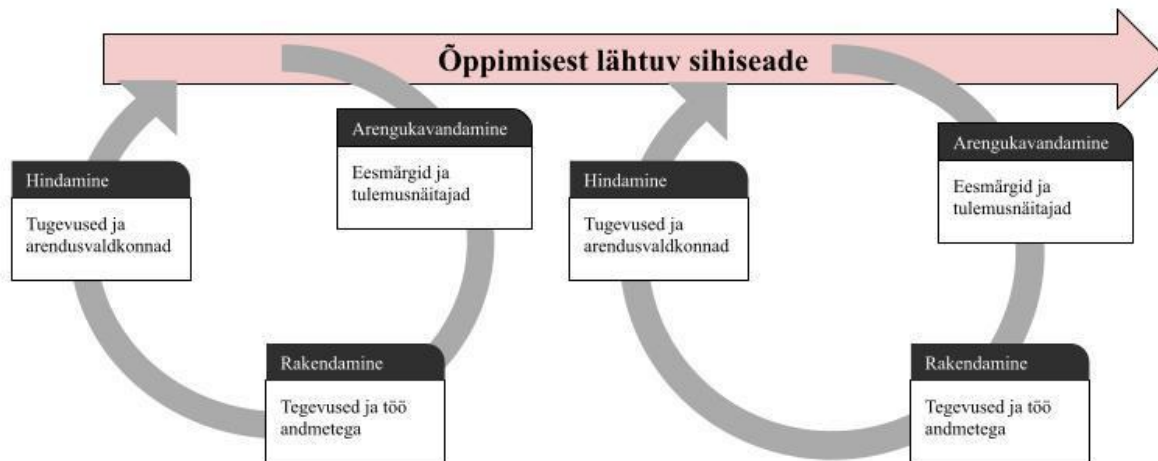
Kooli tasandil seatud arengueesmärkide pidev hindamine toimub koolis sisehindamise raames. Sisehindamine on reguleeritud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse §-s 78, mis rõhutab sisehindamise kui protsessi pidevust²⁷.

²⁷ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). *Riigi Teataja*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082019013>

(1) Koolis tehakse sisehindamist. Sisehindamine on pidev protsess, mille eesmärk on tagada õpilaste arengut toetavad tingimused ja kooli järjepidev areng. Selleks selgitatakse välja kooli tugevused ning parendusvaldkonnad, millest lähtuvalt koostatakse kooli arengukava. Nimetatud eesmärgist lähtuvalt analüüsitakse kooli sisehindamisel õppe- ja kasvatustegevust ja juhtimist ning hinnatakse nende tulemuslikkust.

Koolitervlikul lähenemisel maailmahariduse edendamisele on mõistlik seostada enesehindamine kooli üldise sisehindamise korraldusega. Kooli sisehindamise korras on kindlaks määratud kooli sisehindamise eesmärk, olulisemad tegevused, tähtajad või perioodid, sisehindamise eest vastutajad ja nende ülesanded, sisehindamisel kasutatavate näitajate kohta andmete kogumise metoodika ning aruande koostamise põhimõtted ja ülesanded. Seoses maailmaharidusega vajavad ülevaatamist ja täiendamist sisehindamise korralduses tegevused ja tähtajad, vastutajad ning andmete kogumine. Sisehindamise raames maailmahariduse hetkeolukorra analüüsimine on hea võimalus, et mõtestada maailmahariduse laiemat tähendust kooli üldises toimimises.

Võiks arvata, et sihiseade hindamine algab, kui mingi periood on lõppenud ja midagi on ära tehtud. Koolitervlikus lähenemises alustatakse sihiseade hindamisega kohe koos uue perioodi alustamisega ja uute algatuste käivitamisega. Nii käivitub sihiseade hindamise tsükkel juba kooli tasandi arengueesmärkide kavandamisel, kus on seatud täpsemad eesmärgid maailmahariduse edendamiseks oma koolis. Seejärel käivitatakse arendustegevused ja töö andmetega ning lõpuks hinnatakse saavutatud tulemusi (vt Joonis 9).

Joonis 9. Arengueesmärkide kavandamise, rakendamise ja hindamine sihiseades²⁸.

Sihiseade hindamine on olemuselt sarnane hetkeolukorra analüüsiga (vt ptk 2.2). Nii oleneb ka sihiseade hindamise kvaliteet sellest, kui sisukalt viiakse läbi enesehindamist ja kui sisuliselt panustavad peamised huvigrupid.

Lisaks kooli tasandi kokkuvõtete tegemisele on oluline tunnustada ja tagasisidestada ka MH töörühma ja/või töötaja tasandil igaühe panust maailmahariduse edendamisse. Selleks on koolides kasutusel mitmesugused meetodid - koostöö- ja arenguestlused, mentorkohtumised, grupivestlused, vastastikused vaatlused jne. Oluline jälgida, et kokkuvõtete tegemisel seatakse ka uue perioodi eesmärgid.

Sihiseade ehk maailmahariduse edendamiseks seatud eesmärkide hindamine lõpeb järelduste tegemisega. Üldjuhul sõnastatakse sihiseade hindamise järeldused tugevuste, kitsaskohtade ja arendusvaldkondadena. Arendusvaldkonnad on aluseks edasiste tegevuste kavandamiseks, mis täpsemalt tähendab järgmist²⁹:

- Õpetajate enesetäiendamise võimaluste kavandamine. Kui enesehindamine näitab, et õpetajatel on puudujääke või vähene enesekindlus maailmaharidusega seotud teemade käsitlemisel, saab kool planeerida sihipäraseid koolitusi.
- Õpetajate töökoormuse ja ülesannete jaotusega seotud otsused. Kui enesehindamisel ilmneb, et õpetajad tunnevad end ülekoormatuna ja neil

²⁸ Vanari, K.; Eisenschmidt, E.; Urb, M.; Siemann, P-L. (2021) Sisehindamine kui tõenduspõhine kooliarendus. Tallinn: TLÜ haridusinnovatsiooni keskus. Haridus- ja Teadusministeerium. <http://www.hm.ee/sisehindamine>

²⁹ Aderet-German, Tali & Ben-Peretz, Miriam. (2020). Using data on school strengths and weaknesses for school improvement. Studies in Educational Evaluation. 64. 100831. 10.1016/j.stueduc.2019.100831.

puudub aeg maailmahariduse teemade integreerimiseks õppetöösse, saab juhtkond hinnata tööjaotust ümber.

- Täiendavate ressursside taotlemine. Enesehindamise tulemused võivad anda tõendusmaterjali taotlemaks täiendavaid rahalisi või inimressursse (nt projektitoetusi, partnerlussuhteid) maailmahariduse arendamiseks.
- Õpetamis- ja juhendamiskiiside osas edasised arendustegevused. Enesehindamise kaudu võib selguda, et õppemeetodid on liialt õpetajakesksed või vähe seotud päriseluliste ja globaalsete probleemidega. Selle alusel saab kavandada õpetamiskiiside arendamist.

Kui tavapärane lähenemine on keskenduda parendusvaldkondadele kui edasistele tegevustele, siis üha enam käsitlusi rõhutab tugevuste olulisust ning seda, et ka tugevustega on oluline edasi tegutseda. Tugevuste edasiseks rõhutamiseks on järgmised võimalused³⁰:

- Kogukonnaga suhtluses esitlemine. Tuvastatud tugevusi saab ja tuleks kasutada suhtluses kooli kogukonnaga - lapsevanemate, partnerorganisatsioonide, kohaliku omavalitsuse või teiste haridusasutustega. Näiteks võib kool rõhutada oma edusamme maailmahariduse vallas kooli kodulehel, infokoosolekutel või sotsiaalmeedias. See loob usaldust, suurendab läbipaistvust ja aitab kogukonnal paremini mõista, millised väärtused ja teemad on kooli jaoks olulised.
- Kooli töötajate uskumuste mõjutamine. Eneseanalüüsis selgunud tugevuste nähtavaks tegemine võib suurendada töötajate enesekindlust ja usku maailmahariduse tähenduslikkusse. Kui õpetajad ja teised koolitöötajad näevad, et koolil juba on tugevusi, tajuvad nad maailmaharidust vähem kui „midagi uut“ ja rohkem kui olemasoleva süvendamist. See võib soodustada valmisolekut panustada.
- Argumentidena kasutamine edasistes otsustes. Tuvastatud tugevusi saab kasutada argumentidena näiteks arenguveestlustes, kooli strateegiliste valikute tegemisel või projektide taotlemisel. Kui koolil on juba tõestatud pädevus maailmahariduse valdkonnas, saab sellele tugineda ressursside jaotamisel, uute koostööpartnerite leidmisel või tegevuste planeerimisel. Samuti annab see

³⁰ Aderet-German, Tali & Ben-Peretz, Miriam. (2020). Using data on school strengths and weaknesses for school improvement. *Studies in Educational Evaluation*. 64. 100831. 10.1016/j.stueduc.2019.100831.

juhtkonnale kindlama aluse põhjendada, miks teatud valikuid tehakse või milliseid suundi arendatakse edasi.

- Kooli "loosse" integreerimine. Eneseanalüüsi käigus tuvastatud tugevused tuleks siduda kooli identiteediga. See tähendab, et maailmahariduse teemad ja kooli senised edusammud selles vallas peaksid olema esindatud kooli loos: väärtustes, eesmärkides, õpetamispõhimõtetes ja visuaalses või sümbolises kommunikatsioonis (nt kodulehel, aastaraamatus jne).

4.2. Õpetajate professionaalse arengu toetamine

Selleks, et toetada õpetajate professionaalset arengut maailmahariduse teemade käsitlemiseks ainetundides, on heaks võimaluseks osaleda lühi- või pikemaajalistel koolitustel (nt [Mondo](https://mondo.org.ee/programmid/)³¹) ja / või luua õpetajatele võimalus koolis koos erinevaid teemasid õppida. Õpetajate koos õppimist peetakse üheks mõjusamaks meetodiks õpetamiskäsituse muutumisel³².

Üksiküla Koolis maailmahariduse teemadega tegelenud ajalooõpetaja Liis jälgis aktiivselt Mondo ja UNESCO pakkumisi ning jagas saadud infot oma kolleegidele. Mõistes, et paljud õpetajad ei pruugi ise aega leida koolituskalendrite jälgimiseks, tegi Liis koostööd huvijuhi Triinuga, kes võttis enda peale kord kuus ilmuva õpetajate infokirja koostamise. Infokirjas toodi esile olulisemad MH-koolitused, rahvusvahelised päevad ning soovituslikud materjalid ainetundideks. Lisaks korraldati üks siseõppepäev, kus Liis ja klassijuhataja Mart viisid läbi lühikese töötoa teemal „Mis on maailmaharidus ja kuidas see seostub meie ainetundidega?“. Selle tulemusel tekkis kooli õpetajaskonnas huvi jätkata väiksemates õpiringides.

³¹ <https://mondo.org.ee/programmid/>

³² Hord, S. M. (1997). Professional Learning Communities. Communities of Continuous Inquiry and Improvement. SEDL: Austin, Texas.

Kaasala Koolis olid võimalused õpetajate professionaalseks õppimiseks maailmahariduse suunal juba teadlikult süsteemseks kujundatud. Arendusjuht Kaarin koos MH-eesvedaja Tiiu ja direktor Siimuga löid iga-aastase maailmahariduse õpiringide süsteemi, milles osalesid vabatahtlikkuse alusel õpetajad eri kooliastmetest.

- Aastas toimus 6 kohtumist, igaüks keskendus ühele MH-alateemale ja seostus maailmahariduse kolme dimensiooniga.
- Igal kohtumisel loeti koos valitud materjale, jagati praktilisi näiteid ning arutleti, kuidas teemat oma ainetundides käsitleda.
- Korraldati õppekäike teistesse koolidesse, kus MH on hästi lõimitud (nt külaskäik linna rohekooli või UNESCO ühendkooli).
- Matemaatikaõpetaja Markus toetas digitaalsete vahendite kasutuselevõttu (nt Padlet, Jamboard) ühise mõttevahetuse ja ressursside jagamiseks.

Õpiringide mõju seisnes selles, et neist kujunes koolisisene kogukond, kus tekkis pidev mõttevahetus ja praktiline tugi. Õpetajad said võimaluse katsetada väikeseid muudatusi oma tundides ning arutada neid kolleegidega. Üha rohkem õpetajaid hakkas looma integreeritud projekte või osalema maailmahariduslikel üritustel mentoritena.

Üheks võimaluseks, kuidas maailmahariduse teemad ainetundidesse jõuaksid, on luua ning toetada õpetajate koosõppimist õpikogukonnas. Õpikogukonna töö keskmes on kas sama või erineva eriala inimeste koos õppimine ja oma töö arendamine. Läbi kogukonna jagatakse teadmisi ja kogemusi, mille läbi õpetajad õpivad ja arenevad nii professionaalselt kui ka isiklikul tasandil³³. Õpikogukonnas toimub sotsiaalse õppimise protsess, kus inimestel kujunevad ühised huvid ja väärtused, mida omakorda tajuvad õpilased. Kui julgetakse jagada nii oma eduelamusi ja läbikukkumisi, tekib ühine arusaam ka koolis laiemalt. See on ka koht, kus jagada ideid ja strateegiaid, et leida uusi lahendusi.

Õpikogukondade planeerimisel on oluline luua õppimise jaoks sobivad tingimused, mille alla kuuluvad konkreetne aeg, koht ja korraldus. Oluline on kokku leppida ootustes ja eesmärkides ning õpikogukondade prioriteetsuses võrrelduna kooli teiste tegevustega. Lisaks tuleb kooli töökorraldust planeerida niiviisi, et oleks võimalik piisava regulaarsusega (nt korra kuus) kohtuda ja õpetajatel on võimaldatud tunnivaba aeg.

Koolis kavandatud õpetajate koostööaeg loob koosõppimise kõrval ka teisi võimalusi õpetajate ühisteks aruteludeks ja koostööks. Üha enam rakendatakse lähenemist, kus koolis on iganädalaselt õpetajatel tunnivaba aeg ning sellesse aega kavandatakse

³³ Wenger, E. (1998). Communities of practice: Learning, meaning and identity. Journal of Mathematics Teacher Education 6(2), 185-194.

regulaarsed ühistegevused, näiteks ainesektsioonid/ainevaldkondlikud töörühmad, infokoosolekud, töörühmad, õpikogukonnad jms. Õpetajate koostööaeg mõjutab õpilaste tunniplaani, kuna kõigile õpetajatele tunnivaba aja leidmine vajab kokkulepitud ajaks tundide lõpetamist, hilisemat koolipäeva algust või pikemat vahetundi koolipäeva sees. See võib olla heaks võimaluseks, kuidas õpilased saavad harjutada iseseisvat õppimist.

Praktilised sammud:

- Mõelge läbi, kuidas toetada maailmahariduse teemade käsitlemiseks õpetajate teadmisi ja oskusi.
- Viige sisse ja kasutage koostööaega, et õpetajatel oleks struktureeritud võimalus koosloomes luua õppematerjale ja -meetodeid maailmahariduse teemade käsitlemiseks.
- Algatage õpetajatest õpikogukond, kus koos ja üksteiselt õppida maailmahariduse teemade käsitlemist.

Lugemissoovitus:

Aus, D.; Eisenschmidt, E.; Oppi, P.; (2021) Oppi, P.; Õpiring kui õpetajate professionaalne õpikogukond koolis. Tallinn: Tallinna Ülikooli haridusinnovatsiooni keskus.
<https://www.digiriul.ee/loen/opiring-kui-opetajate-professionaalne-opikogukond-koolis/>

Avasta maailma. Maailmahariduse õppevahend.

https://maailmakool.ee/wp-content/uploads/2023/10/avasta_maailma_maailmahariduse_oppevahend.pdf

Kokkuvõte

Maailmahariduse süsteemseks edendamiseks koolis on oluline kujundada mitmekesine eestvedajate meeskond, kuhu kuuluvad erinevad koolipere liikmed. Tõhusa koostöö eelduseks on kokkulepped töörühma toimimise põhimõtetes ning regulaarne suhtlus

koolijuhiga, kelle tugi on oluline ressursside ja prioriteetide seadmisel. Arendustöö algab hetkeolukorra tõendus põhise ja kaasava analüüsiga, milleks kasutatakse enesehindamisvahendit. Avatud arutelud loovad aluse konstruktiivsele enesehindamisele ja seovad maailmamariduse kooli üldiste arengueesmärkidega. Seada tuleb nii pikaajaline visioon kui ka lühiajalised TARK-eesmärgid, kaasates õpetajaid ja õpilasi. Kommunikatsioon huvigruppidega peab olema läbimõeldud ja sihipärane, igale rühmale määratakse vastutaja. Muutuste selgitamiseks tuleb kasutada selgeid sõnumeid ja visuaale. Maailmamariduse tegevused tuleb integreerida kooli tööplaani ja nähtavaks teha kommunikatsioonikanalites. Õpetajate professionaalset arengut toetavad koostööaeg ja õpikogukonnad. Andmete kogumine ja analüüs aitavad hinnata edusamme ning suunata arendustegevusi. Muutused tuleb dokumenteerida ja kinnistada kooli igapäevategevuses, toetades samal ajal eestvedajate motiveeritust ja arengut.

Lisa. Maailmamaridust edendava kooli enesehindamisvahend

Kasutatud allikad

- A Whole School Approach to Global Learning. Guidance for Schools. 2017.
<https://www.globallearningni>
- Aderet-German, T., & Ben-Peretz, M. (2020). Using data on school strengths and weaknesses for school improvement. *Studies in Educational Evaluation*, 64, 100831. <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2019.100831>
- Akkerman, S., and A. Bakker. 2011. Boundary Crossing and Boundary Objects. *Review of Educational Research* 81(2), 132–169.
- Arengukava koostamise põhimõtted ja meetodid. Tartu Ülikooli Haridusuuenduskeskus. 2018.
https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-07/arengukava_pohimotted_ja_meetodid_09_01_2019.pdf
- Baddeley, A. (2012). Working Memory: Theories, Models, and Controversies. *Annual Review of Psychology*, 63(1), 1–29.
- Beatty, C. A (2015). Communicating During an Organizational Change. Industrial Relations Centre (IRC), Kingston, Ontario.
- Belbin, M. (1993). *Team Roles at Work*.
- Bialik, G., & Merhav, O. (2020). Identity or identical? Schools vision statements comparative content analysis: The Israeli case. *Leadership and Policy in Schools*, 19(3), 444–461. <https://doi.org/10.1080/15700763.2019.1585549>
- Custer, S., King, E. M., Atinc, T. M., Read, L., & Sethi, T. (2018). Toward data-driven education systems: Insights into using information to measure results and manage change. *Brookings Institution*.
<https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/02/toward-data-driven-education-systems.pdf>
- Dent, E. B., & Goldberg, S. G. (1999). "Resistance to Change" A Limiting Perspective. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 35(1), 45–47.

- Dinsmore, D. L., & Hattan, C. (2020). Levels of strategies and strategic processing. *Handbook of Strategies and Strategic Processing*, 29.
- Eisenschmidt, E. (2017). Liikumine eestvedava koolijuhtimise suunas. Kogumikus "Õpikäsitus: teooriad, uurimused, mõõtmine." Koostaja: M. Heidmets. Tallinn: Tallinna Ülikool. https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/55716/Opikasitus_Kirjanduse_ylevaade_TLY.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Eisenschmidt, E., Ahtiainen, R., Kondratjev, B.-S., & Sillavee, R. (2021). A study of Finnish and Estonian principals' perceptions of strategies that foster teacher involvement in school development. *International Journal of Leadership in Education*, 24(6), 764-784. <https://doi.org/10.1080/13603124.2020.1811948>
- Eisenschmidt, E., Vanari, K., Tammets, K. (2020). Tulevikukool: Eesti kooliuuenduse praktikast. Kogumikus: Haridusmõte 2020 (Koostaja M. Heidmets). Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Hallinger, P., & Heck, R. H. (2010). Collaborative leadership and school improvement: Understanding the impact on school capacity and student learning. *School Leadership & Management*, 30(2), 95-110. <https://doi.org/10.1080/13632431003663214>
- Heidmets, M., Eisenschmidt, E. (2020). Kooliuuendus: välised mõjurid ja ühiskondlik taust. *Haridusmõte* (448-467). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus. (Educatio).
- Hjärpe, T. (2019). Social work on the whiteboard: Governing by comparing performance. *Social Inclusion*, 7(1), 185-196. <https://doi.org/10.17645/si.v7i1.1829>
- Hord, S. M. (1997). Professional Learning Communities. Communities of Continuous Inquiry and Improvement. SEDL: Austin, Texas.
- Latham, G.; Locke, E. (2012) New Developments in and Directions for Goal-Setting Research. Taylor & Francis Group.

- Lee, A. N., & Nie, Y. (2013). Development and validation of the school leader empowering behaviours (SLEB) scale. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 22(4), 485-495.
- Lewin, K. (1951). *Field theory in social science: selected theoretical papers* (Edited by Dorwin Cartwright.)
- Ley, T., Maier, R., Thalmann, S. et al. (2019). Vocations and Learning. <https://doi.org/10.1007/s12186-019-09231-2>
- Louis, K. S., Marks, H. M., & Kruse, S. (1996). Teachers' professional community in restructuring schools. *American Educational Research Journal*, 33(4), 757-798.
- Maailmakodaniku pädevusmudel. Arendusuuring pädevusmudeli koostamiseks. 2022. <https://maailmakool.ee/wp-content/uploads/2023/01/ESTDEV-Padevusmudel-2022.pdf>
- Masso, A.; Vihalemm, T.; Saarniit, L. (2020). Andmepõhine muutuste juhtimine. Kogumikus *Kuidas mõista andmestunud maailma? Metodoloogiline teejuht*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Maier, R., & Schmidt, A. (2015). Explaining organizational knowledge creation with a knowledge maturing model. *KNOWLEDGE MANAGEMENT RESEARCH & PRACTICE*, 13(4), 361-381. <https://doi-org.ezproxy.tlu.ee/10.1057/kmrp.2013.56>
- Morgeson, F. P., DeRue, D. S., & Karam, E. P. (2010). Leadership in teams: A functional approach to understanding leadership structures and processes. *Journal of management*, 36(1), 5-39.
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). *Riigi Teataja*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082019013>
- Ryan, R. M., Deci, E. L., & Grolnick, W. S. (1995). Autonomy, relatedness, and the self: Their relation to development and psychopathology. In D. Cicchetti & D. J.

- Cohen (Eds.) Developmental psychopathology: Theory and methods (618-655). New York: Wiley.
- Schidkamp, Kim., Poortman, C. L., Luyten, H., Ebbeler, J. (2017). Factors promoting and hindering data-based decision making in schools. *School Effectiveness and School Improvement*, 28:2, 242-258
- Schildkamp, Kim., Poortman, C.L., Ebbeler, J., Pieters, J.M. (2019) How school leaders can build effective data teams: five building blocks for a new wave of data-informed decision-making. *Journal of Educational Change* (2019) 20:283–325 <https://doi.org/10.1007/s10833-019-09345-3>
- Snoek, M., Bekebrede, J., Hanna, F., Creton, T. & Edzes, H. (2017): The contribution of graduation research to school development: graduation research as a boundary practice, *European Journal of Teacher Education*, 40(3), 361-378.
- Spreitzer, G.-M., (1995). Psychological Empowerment in the Workplace: Dimensions, Measurement, and Validation. *The Academy of Management Journal*, 38(5), 1442-1465.
- Tartu Ülikool (2019) Arengukava koostamise põhimõtted ja meetodid. https://www.hm.ee/sites/default/files/arengukava_pohimotted_ja_meetodid_09_01_2019.pdf
- UNESCO ühendkoolide ja Läänemere Projekti võrgustiku juhendmaterjal. <https://www.keskkonnaharidus.ee/et/oppematerjalid/unesco-uhendkoolide-ja-laanemere-projekti-vorgustiku-juhendmaterjal>
- Vanari, K., Tammets, K., Eisenschmidt, E. (October 15th 2019). School-University Partnership for Evidence-Driven School Improvement in Estonia, Pedagogy in Basic and Higher Education - Current Developments and Challenges, Kirsi Tirri and Auli Toom, IntechOpen, DOI: 10.5772/intechopen.89513. Available from: <https://www.intechopen.com/books/pedagogy-in-basic-and-higher-education-current-developments-and-challenges/school-university-partnership-for-evidence-driven-school-improvement-in-estonia>

Vanari, K.; Eisenschmidt, E.; Urb, M.; Siemann, P-L. (2021) Sisehindamine kui tõenduspõhine kooliarendus. Tallinn: TLÜ haridusinnovatsiooni keskus. Haridus- ja Teadusministeerium. <http://www.hm.ee/sisehindamine>

Vanhoof, J., & Van Petegem, P. (2011). Designing and evaluating the process of school self-evaluations. *Improving Schools*, 14(2), 200-212. <https://doi.org/10.1177/1365480211406881> (Original work published 2011)

Wenger, E. (1998). Communities of practice: Learning, meaning and identity. *Journal of Mathematics Teacher Education* 6(2), 185-194.

Õpikäsitus. n.d. <https://www.hm.ee/et/opikasisitus>